

Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)
Grûba Xebate ya Vateyî

Kitab: 11

Rastnuřtiřê Kirmanckî (Zazakî)
Amadekerdox: Grûba Xebate ya Vateyî

Çap: Can Matbaacılık
ISBN:

İstanbul, 2005
© *Vate*

Weřanxaneyê Vateyî

Adres:
řehit Muhtar Mah. Nane Sok.
Kat: 3, No: 5/5
Beyođlu/ İstanbul
Tel: 0212-244 94 14
E-posta: butkan@hotmail.com

**RASTNUŞTIŞÊ
KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)**

Grûba Xebate ya Vateyî

Weşanxaneyê Vateyî

TEDEYÎ

FERHENGEK (LÛGATÇE)	9
VATEYO VERÊN	15
NAMEYÊ LEHÇEYA MA: KIRMANCKÎ	18
ALFABE	19
ÇEND KILMNUŞTEYÎ (KISALTMALAR)	20
VURÎYAYÎŞÊ (BEDILÎYAYÎŞÊ) VENGAN	22
1) -an	22
2) -am	22
3) Vengê J, C, Z	23
4) Vengê “K” û “Ç”	24
5) Vengê “O” û “WE”	25
HERFA PÊRAGIRÊDAYÎŞÎ	27
I-NAME	29
1) Nameyê Rojan	29
2) Nameyê Mewsiman	29
3) Nameyê Mengan (Aşman)	30
4) Nameyê Hetan (Cîhetan)	31
5) Nameyê Qitayan (Kontînentan)	31
6) Nameyê Ziwanan û Lehçeyan	32
7) Nameyê Dîn, Mezheb û Terîqetan	32
8) Nameyê Mensûbanê Miletan	33
9) Nameyê Mensûbanê Dewan, Bajaran (Şaristanan), Mintiqayan, Dewletan û Qitayan	34
10) Nameyê Kesan (Şexsan) ê Xeriban	35
11) Tayê Nameyê ke bi Herfa Girde Dest Pêkenê	35
12) Nameyê Kitaban, Nuşteyan (Yazîyan) û Notanê Bîblîyo- grafîkan	37
13) Nuştîşê Tarîxî yê bi Roje, Menge (Aşme) û Serre	38
14) Sifetî ra Nameviraştîş	38
15) Çekuyê Anteyî (Bükünlü Sözcükler)	39

16) Name û Sifetê Makî	40
Nameyê Makî yê ke bi “-e” (“-i”) Qediyênê û “Karo Nêmcet” (Kopula)	40
17) Bi “-î” Zafhûmarbiyayîşê Nameyan	41
18) Cumle de Nuştişê Name yan zî Sifetê Zafhûmarî û “Kare Nêmcetî” (Kopula)	43
19) Îzafe (Tamlama)	44
20) Nameyê Tayê Bajaran (Şaristanan) û Qezayanê Kurdan ...	47
21) Nameyê Welatan, Dewletan û Paytextan	51
II-ZEMÎR (ADIL, ZAMÎR)	63
1) Zemîrê Kesî (Zemîrê Şexsî)	63
a) Grûba Yewine	63
b) Grûba Dîyine	63
Nusîyayîşê Çekuya “Xo”.	64
2) Zemîrê Nişanî (Zemîrê Îşaretî)	65
a) Semedê Nêzdî	65
b) Semedê Dûrî	66
Rastnuştişê Zemîranê îşaretî “Ney” û “Ey”	66
III-SIFET (SIFAT)	69
1) Tayê Rengî	69
2) Sifetê Nişanî	69
a) Semedê Nêzdî	69
b) Semedê Dûrî	70
3) Hûmarnameyî	71
Hûmarnameyê Rêzkî (Sıra sayılar)	73
Nuştişê Çekuya “Her” û “Heme”	74
Nuştişê Partîsipê Makî û Zafhûmarî	75
IV-EDAT (ÎLGEÇ, EDAT)	77
1) Veredat (Önedat)	77
a) bi	77
b) bê	78
c) se, sey	78
ç) pê	79
d) ver bi	79

2) Peyedat (Artedat)	79
a) rê	79
b) r'	80
c) de	82
ç) der	82
d) ser o	82
e) ra	83
ê) ro	83
f) ya	83
g) a	83
3) Veredat û Peyedat Pîya (Önedat ve Artedat Birlikte)	83
a) bi ... ra	83
b) di ... de	83
c) ede ... de	83
ç) a ... ra	84
d) beyntarê ... de	84
e) bi ... ya/bi ... a	84
ê) bi ... bê/ebi ... bê	84
f) peyê ... ra	84
V-BESTOXÎ (BAĞLAÇLAR)	85
Çend Bestoxî	85
1) eke	85
2) zî, kî	85
3) ke	86
“Ke” û Vîrgul	86
4) Nuştîşê Tayê Bestoxanê ke Di-hîrê Çekuyan ra Vi- raziyayê	87
VI-KAR (FÎİL)	89
1) Mesderê Karan (Fîilan)	89
Suffiksê Mesderî: “-ene”	90
“-ene” û “-iş”	90
2) “Karo Nêmcet” (Kopula)	91
Nusîyayîşê Cinsiyetê “Karê Nêmcetî”	92
3) Nusîyayîşê Çekuya “Çin” û Karî (Fîilî)	93

4) Karê “Biyene”/“Biyayîş”î	94
B yan V?	95
5) Karo Pêrabeste (Bileşik Fiil)	96
a) Preverbo Yewheceyin + Kar	96
b) Preverbo Zafheceyin + Kar	97
c) Name + Kar	97
ç) Sifet + Kar	98
d) Kar + Kar	98
6) Kesê Zafhûmarê Yewine yê Karî de (Fiilin Birinci Çoğul Şahsında): -îme/-yîme	98
7) Karan de Negatîfiye (Fillerde Olumsuzluk)	99
a) nê-	99
b) ni-	99
c) me-	99
8) Partikelê Demê Nikayin û Demê Ameyoxî yê Karî (Fi- ilin Şimdiki Zaman ve Gelecek Zaman Partikeli)	100
9) Nuştişê Karan û Vîrgulî	102
VII-ÇEND SUFFÎKSÎ (BİRKAÇ SONEK)	103
1) “-ên”	103
2) “-in”	104
VIII-RASTNUŞTIŞÊ TAYÊ ÇEKUYAN (BAZI SÖZCÜK- LERİN DOĞRU YAZIMI)	105

FERHENGEK (LÜGATÇE)

alfabe: alfabe

ante/anta/antîye: bükünlü, çekilmiş olan

antiş: çekim, çekme

antişê karî: fiil çekimi

apostrof: apostrof

bajar: il, vilayet, kent, şehir

bedilîyayîş: değişme

bedilnayîş: değiştirme

bestox: bağlaç

beyntar: ara

bêveng, -e: sessiz, ünsüz

herfa bêvenge: sessiz harf

cîhet: yön, cihet

cîld: cilt

çekuye: sözcük, kelime

çekuya anta/çekuya antîye: bükünlü sözcük

dem: zaman

demo ameyox: gelecek zaman

demo nikayin: şimdiki zaman

demo vîyarteyo dîyar: di'li geçmiş zaman

dilet: ikiz

dimilî: 1) Kırmanc, Zaza 2) Kırmancca, Zazaca

dimilkî: Kırmancca, Zazaca

dimlî: b. **dimilî**

edat: ilgeç, edat

eser: eser

gurenayîş: çalıştırma, kullanma

herf: harf

herfa bêvenge: sessiz harf

herfa girde: büyük harf

herfa hurdîye: küçük harf

herfa vengine: sesli harf

herfa pêragirêdayîşî: kaynaştırma harfi
het: taraf, yön
hûmarname: sayı sözcüğü
hûmarnameyê bingeyî: asıl sayılar
hûmarnameyê rêzkî: sıra sayılar
îşaret: im, işaret
izafe: tamlama
îzafeya nameyî: ad tamlaması, isim tamlaması
îzafeya rêzilkî: zincirleme tamlama
kar: fiil, eylem
karo ardimkerdax: yardımcı fiil
karo întansîtîf: geçişsiz fiil
“karo nêmcet”: koşaç
karo pêrabeste: bileşik fiil
karo refleksîf: dönüşlü fiil
karo transîtîf: geçişli fiil
kerdax, -e: yapan, özne
kes: şahıs
kilmnuşte: kısaltma
kird: Kırmanc, Zaza
kirdas: Kırmanc, Zaza
kirdaskî: Kirmancca, Zazaca
kirdkî: Kirmancca, Zazaca
kirmanc: Kırmanc, Zaza
kirmanckî: Kirmancca, Zazaca
kombîyayîş: toplantı
kopula: koşaç
lehçe: lehçe
mabên: ara
makî: dişil
mavajî: örneğin, mesela
mesder: mastar

name: ad, isim
nameyê taybetî: özel ad, özel isim
nameyo xoser: yalın ad, yalın isim
negatîf: olumsuz
negatîfiye: olumsuzluk
nêrî: eril
nimûne: örnek, misal
nîşan: im, işaret
nîşanê tîre: tire işareti
nuşte: yazı
numre: numara
nuştox, -e: yazar
obje: nesne
oblîk: bükünlü
partîkel: partikel
peydat: artedat
prefîks: önek
preverb: preverb
qita: kıta
rast, -e: doğru
rastnuştîş: yazım, imlâ
rêze: sıra, satır
Rojhelato Mîyanên: Ortadoğu
sifet: sıfat
suffîks: sonek
şaristan: il, vilayet, kent, şehir
şaş, -e: yanlış
şîwe: şive
temambîyaya/temambîyayîye: muzaf, tamlanan
tîre: tire (tire işareti)
veng: ses
vengin, -e: sesli, ünlü

veredat: önedat
vîrgul: virgül
vurîyayîş: deęişme
vurnayîş: deęiřtirme
xebitnayîş: alıřtırma, kullanma
xelet, -e: yanlıř
xoser: baęımsız, kendi bařına
 nameyo xoser: yalın ad, yalın isim
yewheceyin, -e: tek heceli
yewhûmar: tekil
zafhûmar: çoęul
zafheceyin, -e: Çok heceli
zaza: Kırmanc, Zaza
zazakî: Kırmanca, Zazaca
zemîr: adil, zamir
 zemîrê kesî: řahıs zamiri
 zemîrê niřanî: iřaret zamiri
zerfe: belirteç, zarf
ziwan: dil
ziwano nuřtekî: yazılı dil

VATEYO VERÊN

Kirmanckî lehçeyanê kurdkî ra yew a. Goreyê mintiqa, na lehçe ra kirdkî, zazakî û dimilkî/dimilî zî vajîyêno. Çi heyf ke kirmancan (zazayan) heta ewro standardîzekerdiş û rastnuştişê kirmanckî ser o xebatêka muştereke nêkerda. Coka no kitabo ke destê şima de yo, nê warî de gamêka muhîm a.

Herçiqas ke heta ewro gramer û rastnuştişê kirmanckî ser o çend kitabî nusîyayî zî nê kitabî cewabê ihtîyacê kirmanckîya standarde nêdanê. Çünke nînan ra tayêne de tena şîweya yew mintiqa yan zî yew-di dewan ser o qaydeyê rastnuştişî û gramerî nusîyayê. Coka lazim o ke ma bi yew xebata muştereke ziwane xo ser o bixebitî. Qaydeyê rastnuştişî, ganî (gerek) goreyê şîweya yew-di dewan ney, bi muqayesekerdişê kirmanckîya mintiqa-yanê cîya-cîyayan tesbît bibîy. Ziwanê ma de ganî yew alfabe û qaydeyê rastnuştişî yê muşterekî bibîy. Ziwananê bînan de zî wina yo. Ganî ma xeletî û rastîyan cêmîyan ra vejî û giraniye bidî hetanê muşterekanê kirmanckî ser. Xora amaca Grûba Xebate ya Vateyî zî na ya.

Grûba Xebate ya Vateyî, 1996 ra nat seba nê hedefan ziwane ma ser o xebitîyêna, wazena ewro ra pey zî goreyê îmkananê xo bixebitîyo. Grûba ma heta ewro derheqê kirmanckî de hîrês (des û hîrê) kombîyayîşî (toplantı) viraştî û 24 hûmarî kovara Vateyî hem Stokholm de hem zî İstanbul de neşr kerdî. Nê kombîyayîşan de, ma hetê ra term û çekuyan (terim ve sözcükler) hetê ra zî qaydeya-

nê rastnuştişê kirmanckî ser o vindertî. Term û çekuyê ke nê kombîyayîşan de tesbît bîy, par “Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) / Ferhengê Kirmanckî (Zazakî) -Tirkî” de neşr bîbîy. Kesê ke wazenê çeku û termanê kirmanckî ra hîna hol xeberdar bibîy, şênê (bese kenê) nê ferhengî ra îstîfade bikîn. Nika zî ma bi nê kitabî, qaydeyanê rastnuştişî yê ke nê kombîyayîşan de tesbît bîyê, neşr kenê. Kesê ke Kombîyayîşanê Kirmanckî de amade bîy nê yê. (Reqemê mîyanê parantezan musnenê/nawnenê ke her kes çend kombîyayîşan de amade bîyo.):

- Şukrî Atîk (Gimgim) (1)
- Saît Aydogmuş (Pîran) (1)
- Osman Aytar (Sêwregi) (2)
- Yildiray Beyazgul (Gimgim) (6)
- Aydin Bîngol (Gimgim) (7)
- Munzur Çem (Dêrsim) (13)
- Hûmanê Çîyan (Depe) (2)
- Memo Darrêz (Bongilan) (3)
- Haydar Diljen (Sêwregi) (12)
- Nîhat Elî (Sêwregi) (3)
- J. Îhsan Espar (Pîran) (12)
- Nevzat Gedîk (Gimgim) (1)
- Huseyîn Girit (Erzingan) (1)
- Cemîl Gundogan (Dêrsim) (3)
- Jerzan Jandîl (Gimgim) (6)
- Wisif Kaymak (Pîran) (8)
- Elîf Kiliç (Dêrsim) (2)
- Çeko Kocadag (Gimgim) (8)
- Huseyîn Kulu (Dêrsim) (5)
- Seyîdxan Kurij (Çewlîg) (9)
- M. Malmîsanij (Pîran) (13)
- Selîm Murat (Pali) (13)

Hamdî Ozyurt (Gimgim) (4)
Robîn Rewşen (Licê) (3)
Kamer Soylemez (Dêrsim) (4)
Mehmet Taş (Dêrsim) (8)
Kazim Temurlenk (Dêrsim) (2)
Harun Turgut (Pali) (3)
Şukrî Urgan (Hêni) (9)
Orhan Zoxpayij (Çewlîg) (1)

Seke aseno, kesê ke kombîyayîşan de amade bîy nê qeza û bajarane cîya-cîyayan ra yê: Bongilan, Çewlîg, Depe, Dêrsîm, Erzingan, Gimgim, Hêni, Licê, Pali, Pîran, Sêwregi. Yanî keda zaf kesan na xebate de esta.

Hêvîya ma a ya ke kovara Vateyî û “Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) /Ferhengê Kirmanckî (Zazakî) -Tirkî” ra pey, no kitabê rastnuştişî zî standardbîyayîşê kirmancî rê xizmet biko û nuştişê zîwanê ma hîna asan biko.

Grûba Xebate ya Vateyî

01.07.2005

NAMEYÊ LEHÇEYA MA: KIRMANCKÎ

Kurdê ke bi lehçeya ma qisey kenê ca ra ca xo ra vanê “kirmanc”, “kird” , “zaza” yan zî “dimilî”/“dimlî”; lehçeya xo ra vanê “kirmanckî”, “kirdkî”, “zazakî” yan zî “dimilkî”/“dimilî”/“dimlî”.

Meylê kombîyayîşê ma nê çekuyan (kelîmeyan) ra “kirmanc” û “kirmanckî” ser o yo. Nê kitabî de zî ma çekuya “kirmanc”î manaya “zaza” de, çekuya “kirmanckî” manaya “zazakî” de xebitnenê (gurenênê).

ALFABE

Alfabeya ma de nê 31 herfî estê:

A B C Ç D E Ê F G H I Î J K L M N O P Q R S Ş T U Û
V W X Y Z
a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v w x y z

Wendişê herfanê corênan wina yo:

a, be, ce, çe, de, e, ê, fe, ge, he, i, î, je, ke, le, me, ne, o,
pe, qe, re, se, şe, te, u, û, ve, we, xe, ye, ze.

Tayê nuştoxî nuşteyanê xo de herfanê sey “Û” û “Ğ” nusenê yan zî herinda herfa eyn a erebkî de îşaretê apostrofi (') ronanê. Seba ke alfabeya ma de çin î, ganî (gerek) nê herfî û îşaretî nênusîyê. Mavajî (mesela), ganî herinda “ğerîb”î de “xerîb”, herinda “Hezretî ’Elî” de “Hezretî Elî” binusîyo.

KILMNUŞTEYÎ (KISALTMALAR)

	<i>kirmanckî</i>	<i>tirkî</i>
b	biewnî (nîyade)	bak
bs	bestox	bağlaç
c	cîld	cilt
çc	çimeyo corên	y. a. g. k. (yukarıda adı geçen kaynak)
ec	esero corên	y. a. g. e. (yukarıda adı geçen eser)
ed	edat	ilgeç, edat
env	esero ke nameyê xo vêreno	a. g. e. (adı geçen eser)
ÎP	Îsayî ra pey	M. S. (Milattan Sonra)
ÎV	Îsayî ra ver	M. Ö. (Milattan Önce)
m	makî	dişil
mat	matematîk	matematik
n	nêrî	eril
nc	nuşteyo corên	y. a. g. y. (yukarıda adı geçen yazı)
nm	name	ad, isim
nnv	nuşteyo ke name- yê xo vêreno	a. g. e. (adı geçen yazı)
nr	numre	numara
ny	nîyade (biewnî)	bak
pd	peydat	artedat
pr	prefiks	önek
r	rîpel	sayfa
s	sifet	sıfat
sf	suffiks	sonek

ûêb	û ê bînî	v. d. (ve diğêrleri), vb. (ve başkalari), vs. (ve saire)
ûsn	û sey nînan	v. b. (ve benzeri, ve benzerleri)
vr	veredat	önedat
yh	yewhûmar	tekil
z	zemîr	adıl, zamir
zh	zafhûmar	çoğul
zr	zerfe	belirteç, zarf

Seke cor ra zî aseno, herfanê kilmkerdeyan dima nuqta nêronîyêna.

Mîyanê cumle de eke nameyo kilmkerde halê anteyî de bibo, ey dima apostrof ronîyêno. Nimûneyî:

Kurdê welatperwerî lejê YNK û PDK'î nêwazenê.

Hukmatê Tirkîya şertê IMF'î qebug kerdî.

VURÎYAYÎŞÊ (BEDILÎYAYÎŞÊ) VENGAN

Kirmanckî de tayê vengî estê ke ca ra ca vurîyênê (bedilîyênê). Ma cêr ra nê tewir vengan ra çend nimûmeyan û tercîhanê Kombîyayîşanê Grûba Xebate ya Vateyî nusenê.

1) -an

Kirmanckîya tayê cayan de, herinda “-an”î de “-ûn”, “-on”, “-û” yan zî “-o” vajîyêno. Kombîyayîşê ma de nînan ra “-an” tercîh bîyo, yanî nuştiş de ganî çekuyî bi formê “-an”î binusîyê. Çend nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî formê bînî

-an -ûn, -on, -û, -o

mangan **mûngûn**, **mongon**, **mûngû**, **mongo**

dewan **dewûn**, **dewon**, **dewû**, **dewo**

banan **bûnûn**, **bonon**, **bûnû**, **bono**

zanayan **zûnayûn**, **zonayon**, **zûnayû**, **zonayo**

2) -am

Tayê cayan de, herinda “-am”î de “-ûm” yan zî “-om” vajîyêno. Kombîyayîşê ma de nînan ra formê “-am”î tercîh bîyo, nuştiş de ganî çekuyî bi nê formî binusîyê. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

-am -ûm, -om

kam **kûm**, **kom** kim

lamba **lûmba**, **lomba** lamba

name	nûme, nome	ad, isim
tam	tûm, tom	tam
temam	temûm, temom	tamam
zama	zûma, zoma	damat

3) Vengê J, C, Z

Kirmanckî de tayê çekuyî estê ke tayê cayan de bi “J”, tayê cayan de zî bi “C” yan zî “Z” vajîyênê. Kombîyayîş de nînan ra formê “J”yinî tercîh biyo. Yanî eke çekuyêk (yew çekuye) wayîrê nê hîrê forman bibo, nînan ra formê “J”yinî tercîh beno. Nimûneyî:

<i>meylê</i>	<i>formê</i>	
<i>kombîyayîşî</i> ..	<i>bînî</i>	<i>tirkî</i>
J	C, Z	
çije	çice, çizik, cizik,	
	cize, ciz	meme
dej	dec, dez	ağrı, acı, üzüntü
dejayene	decayene, deza-	
	yene	ağrımak, üzölmek
dewij, -e	dewic, dewiz	köylü
dêrsimij, -e	dêrsimic, dêrsimiz	Dersimli
erjan, -e	ercan, arcon, erzan. ...	ucuz
erjanîye	erconey, erzanîye	ucuzluk
eskije	eskici, eşkuçi, es-	
	kize	kuru üzüm
espije	espici, aspize	bit
gijik	gicik, gizik	saç
kej, -e	kec, kez	sarışın
laj	lac, laz	oğlan
lajek	lacek, lazek	erkek çocuk, oğlan
lej	lec, lez	kavga
lej kerdene	lec/lez kerdene	kavga etmek
lojine	locini, lozine	bacaa

mij	mic, miz	sis
nimaj	nimac, nimaz, nemaz...	namaz
palîyij, -e	paliwic, paliyiz	Palulu
pirojine	pircini, pirozine	kalbur
qij, -e	qic, qiz	küçük
roj	roc, roz	güneş
roje	roce, roze	gün
roje	roce, roze	oruç
şaristaniş, -e ...	şaristonîc	kentli, şehirli
vaje	vace, vaci, vaze	söyle

4) Vengê “K” û “Ç”

Kirmanckî de tayê çekuyî estê ke tayê cayan de bi “K”, tayê cayan de zî bi “Ç” vajîyênî. Hîna zaf gama ke vengê “K”yî dima vengê “Î” yan zî “Ê” yeno, no “K” beno “Ç” ($K+Î = Ç$ yan zî $K+Ê = Ç$). Kombîyayîşê ma nînan ra “K” tercîh kerdo (1). Çend nimûneyî:

-
1. Tayê ziwanan û lehçeyanê bînanê sey pehlevkî, fariskîya ewroyine, kurmanckî (kirdaskî), sorankî û hewramkî (gorankî) de zî nê çekuyan de “K” esto. Nimûneyî:

<i>kirmanckî de lehçe û ziwananê bînan de</i>		
keya	ketekxwetay (pehlevkî), keya (kurmanckî), keyxwa (sorankî)	
keyayîye	keyatî (kurmanckî)	
keye	kete (ziwanê Avesta), ketek (pehlevkî)	
keyf	keyf (erebkî)	
kêna, kêneke	keinya/keinî (ziwanê Avesta), kenîk (pehlevkî), kinaçê (hewramkî)	
kêran	kêran (kurmanckî)	
kîse, kîsik	kîs, kîsik (kurmanckî)	

<i>meylê</i>	<i>formê</i>	
<i>kombîyayîşî</i>	<i>bînî</i>	<i>tirkî</i>
kefi, kefiye	çefî, çefye	kefiye, bir çeşit baş-örtüsü
keya, -ye	çêwa, -ye	muhtar, önde gelen, yönetici
keyayîye	çêwayîye	muhtarlık, yöneticilik, liderlik
keyber	çêber, çêver, çêwer, kêber, kêver	1) kapı 2) evin önü, ev önündeki bahçe
keye	çê, çîye, kiye, kîye, kehe, kê	ev
keyeker, -e	çêkere, çêykere	evcimen, hamarat
keyf	çêf, kêf	keyif
keyveşaye	çêvesaye, kêveşaye	evi yanasıca
kêna	çêna, keyna	kız
kêneke	çêneke, keyneki, kîyneki	kız
kêran	çêran	dam direklerinin üzerine sıralandığı giriş
kîse, kîsik	çêsik, kêsik	kese, torba

5) Vengê “O” û “WE”

Kirmanckî de tayê çekuyî estê ke eslê xo tirkî yo û bi “O” dest pêkenê labelê “O”yê verênê nê çekuyan tayê cayan de se “WE” vajîyêno. Mavajî herinda “ortax”î de “wertax” vajîyêno. Kombîyayîş de nînan ra formê “O”yinî tercîh bîyo. Nimûneyî:

<i>meylê</i>	<i>formê</i>	
<i>kombîyayîşî</i>	<i>bînî</i>	<i>tirkî</i>
O-	WE-	O-
ocax	wecax	ocak
ocaxkor, -e	wecaxkor, -e	çocuğu olmayan
oda	wade, wede, ode....	oda
olacax	welecax, welcax	kaza
ordege	werdege	ördek
ortax, -e	wertax, -e	ortak
orte	werte	orta
oyın	weyn, wêyîn	oyun, numara, hile
oyniker, -e	weyniker, -e; wê-	
	yînkâr, -e	numaracı, hilekar, kurnaz

têhet nusenê labelê ganî nê çekuyan de herfa pêragirê-
dayîşî binusîyo. Nimûneyî:

meylê

<i>kombîyayîşî</i>	<i>formê bînî</i>	<i>tirki</i>
<i>aye</i>	<i>ae</i>	<i>o, ona (dişil)</i>
<i>birayê mi</i>	<i>birae mi</i>	<i>kardeşim</i>
<i>cîya</i>	<i>cîa</i>	<i>ayrı</i>
<i>dayîş</i>	<i>daîs</i>	<i>verme</i>
<i>gayo girs</i>	<i>gao girs</i>	<i>büyük öküz</i>
<i>hîrêyine</i>	<i>hîreîne</i>	<i>üçüncü</i>
<i>koyo nizm</i>	<i>koo nizm</i>	<i>alçak dağ</i>
<i>pîya</i>	<i>pîa</i>	<i>birlikte</i>
<i>qelema sîyaye</i>	<i>qelema şîae</i>	<i>siyah kalem</i>
<i>vejîyayîş</i>	<i>vejîyaîş</i>	<i>çıkma</i>
<i>vîyaye</i>	<i>vîae</i>	<i>dul kadın</i>
<i>waye</i>	<i>wae</i>	<i>bacı, kız kardeş</i>
<i>Hîra yo.</i>	<i>Hîra o.</i>	<i>Geniştir.</i>

I-NAME

Ma cêr ra derheqê tayê nameyan de meylê kombî-yayîşî nusenê:

1) Nameyê Rojan

Nameyê rojan bi herfa hurdî (qije) dest pêkenê û wina (inahawa, nîya) yê:

kirmanckî .. formê bînî *Tirki*
şeme şembe, seme, şenbe cumartesi
yewşeme yoşemi, yoşembi, zewşeme .. pazar
dişeme dişime, diseme, duşime pazartesi
sêşeme sêşime, sêseme, şêseme,
şeseme, şêşeme salı
çarşeme çarşime, çarseme, çaşme çarşamba
panşeme pojšeme, paşeme, paşme,
peşeme, peşime, poseme,
panzşeme perşembe
îne êne, yene cuma

2) Nameyê Mewsiman

kirmanckî .. formê bînî *Tirki*
wisar wesar, wusar, wasar,
usar, ûsar ilkbahar
hamnan aminan, amna, amnan,
emnû, emnûn, imnan,
omno, omnon, ûmnû,
ûmnûn yaz

payîz payîz sonbahar
zimistan zimista, zimisto, zimis-
ton, zîmistû, zîmistûn, zu-
musto, zumuston, zumus-
tû, zumustûn, zumust kış

3) Nameyê Mengan (Aşman)

Kirmanckî de hem çekuya “menge” hem zî “aşme” esta. Tayê cayan de “menge”/“mengi” yena manaya “mois”a zîwanê franskî (30 rojî), “aşme” yena manaya “lune”a franskî (bi tirkî “gökteki ay”). Tayê cayan de zî çekuya “menge”/“mengi” nêvajîyêna, “aşme” hem manaya hîris rojan hem zî manaya “aşma ke asmên ra ya” dana.

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî
aşme aşmi, aşm, asme ay (gökteki ay)
menge mengi ay (otuz gün)
ma - ay (otuz gün)

Nameyê diwês manganê serre:

kirmanckî tirkî
1. çele (n) 1. ocak
2. sibate (m), gucige (m) 2. şubat
3. adare (m) 3. mart
4. nîsane (m) 4. nisan
5. gulane (m) 5. mayıs
6. hezîrane (m) 6. haziran
7. temmuze (m) 7. temmuz

8. tebaxe (m).....	8. ağustos
9. êlule (m).....	9. eylül
10. oktobre (m)	10. ekim
11. teşrîne (m)	11. kasım
12. kanûne (m)	12. aralık

Seke ma cor ra zî bellî kerdo, nê nameyan ra “çele” nêrî (eril) yo, nameyê bînî makî (dişil) yê.

Nameyê mangan bi herfa hurdî dest pêkenê.

4) Nameyê Hetan (Cîhetan)

<i>kirmanckî</i>	<i>tirkî</i>
rojawan	batı
rojhelat	doğu
vakur	kuzey
başûr	güney
vakurê rojhelatî	kuzeydoğu
vakurê rojawanî	kuzeybatı
başûrê rojhelatî	güneydoğu
başûrê rojawanî	güneybatı

5) Nameyê Qitayan (Kontînentan)

Nameyê qitayan bi herfa girde dest pêkenê û wina nusîyênê:

<i>kirmanckî</i>	<i>tirki</i>
Afrîka.....	Afrika
Amerîka	Amerika
Antarktîka.....	Antarktika
Asya	Asya

EwropaAvrupa
Okyanûsya Okyanusya

6) Nameyê Ziwanan û Lehçeyan

Nameyê ziwanan û lehçeyan bi herfa hurdî dest pêkenê. Nimûneyî:

kirmanckî (kirdkî, dimilkî, zazakî), kurmanckî, kurdkî, tirkî, fariskî, franskî, îngilizkî

Kirmanckî de nameyê ziwanan tayê mintiqayan de se çekuya nêrî, tayê mintiqayan de zî se çekuya makî vajiyênê. Kombîyayîşê ma nînan ra formê makî qebul kerd.

meylê kombîyayîşî .. formê binî tirkî

Kurdkiya ey	Kurdkiyê ey	Onun Kürt- weş a. weş o. çesi güzeldir.
Fariskî zaf nusî-	Fariskî zaf nusî-	Farsça çok yaya. yawo. yazılmıştır.

7) Nameyê Dîn, Mezheb û Terîqetan

Nameyê dîn, mezheb û terîqetan bi herfa hurdî dest pêkenê. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî formê binî tirkî

elewîyiye, elewî-

yênî elewîyey, elewîyê Alevilik
muslumanî misilmanê, mislu-
manê, muslumanê,
muslumonê, muslu-
mûnê, bisilmûnê Müslümanlık

muslumanîye	misilmanîye, misilmaney, mislimaney, mislumaney, musli- maney, musluma- ney, muslumoney, muslumûney, bisil- maney, bisilmane- yey, bisilmoney, bi- silmûneyê	Müslümanlık
muslumanênî	muslumanenî	Müslümanlık
neqşîbendîyî	neqşîbendîyê	Nakşîbendilik
neqşîbendîyîye ...	neqşîbendîyey	Nakşîbendilik
neqşîbendîtî	-	Nakşîbendilik
sunîyî	sunîyê, sinîyê	Sünnilik
sunîyîye	sunnîyîye, sunnî- yey, sunîyey	Sünnilik
sunîyênî	-	Sünnilik
sunîtî, sunîtîye ...	-	Sünnilik
xirîstîyanîye, xi- ..	xirîstîyaney, xi- rîstîyanî	Hıristiyanlık
fileyîye, fileyî	fileyeyey, fileyê	Hıristiyanlık

8) Nameyê Mensûbanê Miletan

Nameyê mensûbanê miletan bi herfa hurdí dest pêkenê. Nimûneyî:

<i>meylê kombîyayîşî</i>	<i>tirkî</i>
alman, -e	Alman
ereb, -e	Arap
faris, -e	Fars
kurd, -e	Kürt
tirk, -e	Türk

Name, sifet û zerfê ke nameyanê miletan ra virazîyênê zî bi herfa hurdî dest pêkenê. Nimûneyî:

Kêneka kurde **kurdkî** wend, kêneka tirke **tirkî** wend.

Tayê xortê **kurdperwerî** ewro zîndanê de yê.

Gelek unîversîteyan de **îranoloji** esto labelê **kurdo-lojî** çin o.

9) Nameyê Mensûbanê Dewan, Bajaran (Şaristanan), Mintiqayan, Dewletan û Qitayan

Nameyê kesanê mensûbanê dewan, bajaran, mintiqayan, dewletan û qitayan bi herfa hurdî dest pêkenê. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

-ij -ic, -iz

afrikayij afrikayic, afrikayiz Afrikalı

çewlîgij çolîgic, çewlîgic, çew-

lîgiz Bingöllü

dêrsimij dêrsimic, dêrsimiz Dersimli

gurcîstanij gurcîstanic, gur-

cîstaniz Gürcistanlı

hezanij hezanic, hezaniz Hezanlı

îranij îranic, îraniz İranlı

pîranij pîranic, pîraniz Pîranlı

sêwregij soyrekij, sêwrekic Siverekli

Gedeyîya mi de mûndîya **lawure** ⁽²⁾ Pîran de biqîmet bî.

Ma het camêrdan di tewirî şalwarê sîyayî xo pay kerdinê. Tewiro yew qeremendû, o bîn zî **awrûpa** bi; **awrûpa**

2. Çekuya “lawure”, nameyê şaristanê Lahorî ra yena.

hîna vay bi.

Sifet û zerfê ke nameyanê dewan, bajaran, mintiqayan, dewletan û qitayan ra virazîyênê zî bi herfa hurdî dest pêkenê.

10) Nameyê Kesan (Şexsan) ê Xerîban

a) Nameyê kesan ê xerîban ke orîjînalê xo bi alfabeya latînkî nusîyênê -mavajî nameyê ewropayijan û amerîkayijan-, sey orîjînalê nê nameyan nusîyênê, telefuzê înan parantezan mîyan de nusîyênê. Nimûneyî:

René Descartes (Rone Dekart), Shakespeare (Şekspîr), George Bush (Corc Bûş)

b) Nameyê kesan ê orisan, ereban, farisan... ke orîjînalê xo bi alfabeya krîlkî, erebkî/fariskî... nusîyênê, sey telefuzê nê nameyan nusîyênê. Nimûneyî:

Gorbaçov, Îbnî Xeldûn, Sedîyê Şîrazî

c) Nameyê kesan ê musulmanan û mensûbanê şaranê Rojhelatê Mîyanênî (Ortadoğu), sey telefuzbîyayîşê nê nameyan nusîyênê. Hafîz Esed, Seddam Huseyn, Meh-mûd Derwîş, Xumeynî, Muhemmed Îqbal.

d) Eke îmkanê nuştina orîjînalê nameyan ê xerîban -hetê herfan ra- çînê bo, o wext herfê nêzdîyê nê herfanê xerîban tercîh benê. Mavajî herinda “Kungsträdgården”î -ke nameyêko swêdkî (îsveçkî) yo- de merdim şêno binuso “Kungstradgarden”. Çünke herfê “ä” û “å” kurdî de çin î û beno ki daktîloyê kurdan de zî çin bîy.

11) Tayê Nameyê ke bi Herfa Girde Dest Pêkenê

1) Eke unwan yan zî rutbe sey nameyê taybetî (özel ad) vajîyo, yanî bibo parçeyê nameyê merdimî, bi herfa girde dest pêkeno. Eke winî nêbo û tena semedê

bellikerdişê mesleg yan zî meqamê merdimî vajîyo, bi herfa hurdiye dest pêkeno. Nimûneyî:

mîreyê Gêlî, begê kurdan, axayê dewa şîma, melayê dewa ma, şêxê neqşîbendîyan, babayo dêrsimij, pîrê elewîyan, mudirê nahîye, mudiro umûmî Evdila Beg, qaymeqamê Xozatî, walîyo newe, bînbaşîyo zalim, albayê tirkan, qumandarê cendirmeyan, qumandarê alayîye Elî Heyder, Elî Heydero qumandarê alayîye.

Qaymeqam û mudirê umûmî ameyî dewe.

Qumandarê alayîye û walîyê Xarpêtî ameyî dewe.

Bi herfa girde nimûneyî: Seyîd Riza, Şêx Seîd, Mela Mistefa Barzanî, Mela Ehmedê Xasî, Cemşîd Axa, Hesen Beg, Mistefa Başçawuş.

2) Her çekuya nameyê cografikî yê taybetî bi herfa girde dest pêkena. Nimûneyî:

Koyê Munzurî, Deşta Dîyarbekir, Royê Muradî, Çemê Dicle.

3) Nameyê cîhetî (rojawan, vakur ûêb) eke sey nameyê taybetî vajîyo, yanî bibo parçeyê nameyê cayêk, bi herfa girde dest pêkeno. Nimûneyî:

Kurdîstanê Başûrî, Koreya Vakurî, Afrîkaya Başûrî.

Labelê eke nameyê cîhetî sey nameyê taybetî ney, tena seba îfadekerdişê cîhetî vajîyo, bi herfa hurdiye dest pêkeno. Nimûneyî:

Vewre û varan hetê vakurê Kurdîstanî de zaf, başûrê Kurdîstanî de tay varenê.

Îraq û Sûrîye başûrê Kurdîstanî de, Îran rojhelatê Kurdîstanî de yo.

4) Herfa verên a her çekuya nameyanê sazgeh û dezgehanê (tesîs û muesseseyanê) taybetîyan girde nusîyêna. Nimûneyî:

Enstîtuyê Kurdî yê Parîsî, Federasyona Komeleyanê

Kurdîstanî, Kitabxaneyê Selahedînê Eyûbî.

5) Herfa verêna her çekuya nameyê bîna ya taybetî girde nusîyêna. Nimûneyî:

Koşka Cemşîd Begî, Kitabxaneyê Unîversîteya Dicle, Berajê Kebanî.

12) Nameyê Kitaban, Nuşteyan (Yazîyan) û Notanê Bîbliyografîkan

Her herfa verên a her çekuya kitab yan zî nuşteyan (yazîyan) gird nusîyêna labelê nê nameyan de herfa verên a edatan û bestoxan (bağlaçlar) gird binusîyo zî beno, hurdí binusîyo zî beno. Mavaî nameyê kitaban ê Munzur Çem, J. Îhsan Espar û Qemerê Alî wina nusîyênê: Hotay Serra Usifê Qurzkizî, Tanî Estanîkî û Deyîrê Ma, Adir û Asme.

Notê bîbliyografîkî heme welatan de bi eynî ûsul nênuşîyênê. No xusus de standardê cîya-cîyayî estê. Kombîyayîşî munasib dî ke notanê bîbliyografîkan de bi rêze (bi sira) nê malumatî bibîy:

1-Nameyê peyên ê nuştoxî (yazarın soyadı), 2-nameyê nuştoxî, 3-nameyê kitabî, 4-nameyê weşanxaneyî (yayınevinin adı), 5-nameyê şaristanî yo ke weşanxane tede yo (yayınevinin bulunduğu şehrin adı), 6-serra neşrbîyayîşî (yayın tarihi), 7-rîpelo ke ey ra îstîfade bîyo.

Beyntarê (mabênê) nê malumatan hemîne de vîrgul esto. Nimûne:

Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usifê Qurzkizî, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1992, r. 124.

Eke herinda kitabî de nuşteyê bînî (meqale ûsn) bibîy, wina nusîyênê:

1-Nameyê peyên ê nuştoxî (yazarın soyadı), 2-nameyê nuştoxî, 3-“nameyê nuşteyî”, 4-nameyê kovare yan zî

Di wayî û yew bira

ewro ameyî. Di way û yew bira ewro ameyî.

Di wayî û di birayî ew-

ro ameyî. Di way û di biray ewro ameyî.

Nimûneyanê corênan ra nimûneya verêne de, beyntarê “şarê Dêrsimî” û “Erzinganî” de “û” esto. No “û”, sey bestoxî (bağlaç) “şarê Dêrsimî” û “Erzinganî” pêra besteno. Semedê naye ra “-î”ya “Dêrsimî” û çekuya “şarê” newe ra -Erzinganî ra ver- nênusîyo zî beno. Çünke tîya “-î”ya “Erzinganî”, “-î”ya “Dêrsimî” zî temsîl kena.

16) Name û Sifetê Makî

Kirmanckî de name û sifetê makî yê ke şîweya Dêrsimî de bi “-e” qedînê, tayê cayan de bi “-i”, tayê cayanê bînan de zî bê “-e” û bê “-i” vajîyênî. Nimûneyî:

şîweya Dêrsimî şîweyê bînî tirkî

dewlete dewleti, devlet devlet

dişmene dişmeni, dişmen... düşman (kadın
veya kız)

zerde zerdi, zerd sarı

pîle pîli, pil (yaşça) büyük

Nameyê Makî yê ke bi “-e” (“-i”) Qedîyênê û “Karo Nêmcet” (Kopula)

Nameyê makî yê ke xoser bi herfa “-e” yan zî “-i” qedîyênê, gama ke mîyanê cumle de “karê nêmcetî” ra ver bêrê, na herfa xo ya peyêne (yanî “-e” yan zî “-i”) nêvajîyêna û nênusîyêna. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîştî formê bînî tirkî

Na dar a. Na dare a./Na dari a. Bu ağaçtır.

Na qelem a. Na qeleme a./

Na qeleme a. Bu kalemdir.

Na qelema Sor- Na qelema Sor- Bu Sorgul'ün
gul a. gule a. kalemidir.

No kitabê Bêrî- No kitabê Bêrî- Bu Bêrîwan'ın
wan o. wane o. kitabıdır.

Nê nimûneyan ra “dar”, “qelem”, “Sorgul” û “Bêrîwan” gama ke xoser ê, bi “-e” yan zî “-i” vajîyênê (dare/dari, qeleme/qeleme, Sorgule/Sorguli, Bêrîwane/Bêrîwani). Labelê mîyanê cumle de “karo nêmcet” ke nê çekuyan di- ma ame, di herfê venginî (sesli harf) pêdim a yenê û semedo ke vatişê xo zor o, nê venginan ra vengina verêne, yanî “-e” yan zî “-i” kewena. Mavajî cumleya “Na dare a” yan zî “Na dari a” de “e” yan zî “i”ya “dare”/“dari” kewta, cumle bîya “Na dar a”. (Seke ma cor ra zî nuşt, tayê mintiqayan de, gama ke xoser bibî zî nê çekuyanê makîyan ra pey “-e” û “-i” çin î.)

17) Bi “-î” Zafhûmarbîyayîşê Nameyan

Kirmanckî de suffiksanê zafhûmarîye ra yew zî “-î” ya. Nameyê ke bi herfa bêvenge (sessiz harf) qedîyênê, rast-erast bi na “-î”ye benê zafhûmar. Nimûneyî:

yewhûmar zafhûmar

dest Destî berz kerdî.

xort Xortî ha yenî.

Eke name bi herfanê venginan (sesli harfler) ê sey “-a”, “-ê”, “-o”, “-u” “-û”yî biqedîyo, tayê mintiqayan de na “-î”ya zafhûmarîye nêvajîyêna. Mavajî gama ke çekuya

“ga”yî bena zafhûmare, bena “gaî”, labelê semedo ke di herfê venginî yenê têhet, herfa pêragirêdayîşî dekewena mîyanê nê di herfanê bêvengan û çekuye bena “gayî”. Tayê mintiqayan de semedê asaneya telefuzî ra “-î”ya peyêne kewena û no name bê “-î” vajîyêno, beno “gay”. Goreyê kombîyayîşî, herçiqas ke ziwane qisekerdişî de tayê cayan de wina bibo zî ziwane nuştişî (yazî dili) de ganî na “-î” binusîyo. Nimûneyî:

zafhûmar / mey-

yewhûmar lê kombîyayîşî *zafhûmar / formê binî*
 ga **Gayî** vaş wenê. **Gay** vaş wenê.
 Mi **gayî** ardî. Mi **gay** ardî.
 bira Di birayî şonê uca. Di biray şonê uca
 hêga Cityeran/citkaran hê-
gayî ramitî. Citye-
 ran/citkaran hêgay ramitî.
 ko Dêrsim de koyî berz î. ... Dêrsim de koy berz î.

Nameyê nêrî yê ke bi “-e” qediyênê zî goreyê nê qaydeyê corênî “-î” gênê. Nimûneyî:

zafhûmar / mey-

yewhûmar lê kombîyayîşî *zafhûmar / formê binî*
 sere Di sereyî asenê. Di serey asenê.
 xelexe Ma xeleyî çînayê. Ma xeley çînay.

Labelê nameyê makî yê ke bi “-e” yan zî “-i” qediyênê, gama ke “-î”ya zafhûmarîye bigîrî, na “-e” yan zî “-i”ya xo ya peyêne vîndî bena. Nimûneyî:

yewhûmar *zafhûmar / meylê kombîyayîşî*
 bize/bizi To bizî berdî.
 dare/dari To darî birnayî.
 dewe/dewî Kamî nê dewî veşnayî?

Tayê mintiqayan de zî nê tewir çekuyê makî bi herfa bêvenge qedîyênê û zafhûmarîye de “-î” gênê. Nimûneyî:

yewhûmar *zafhûmar / meylê kombîyayîşî*
biz bizî berdî.
dar To darî birnayî.
dew Kamî nê dewî veşnayî?

Çekuyê ke yewhûmarê înan bi “-î” qedîyêno, zafhûmarîya formê “-î” de newe ra “-î” nêgênê, sey xo manenê. Yanî nê tewir çekuyî, yewhûmarîye û zafhûmarîye de eynî nusîyênê. Nimûneyî:

yew kardî.... Mi yew kardî şute. Bir bıçak yıkadım.
di kardî Mi di kardî şutî. İki bıçak yıkadım.
yew hênî Ma yew hênî viraşt. ... Bir çeşme yaptık.
di hênî Ma di hênî viraştî. İki çeşme yaptık.
yew Elî..... Elî zano. Ali biliyor.
di Elî Her di Elî zî zanî. Her iki Ali de biliyor(lar).

18) Cumle de Nuştişê Name yan zî Sifetê Zafhûmarî û “Karê Nêmcetî” (Kopula)

Mîyanê cumle de, name yan zî sifeto ke “karê nêmcetî” ra ver se obje (nesne) yeno, zafhûmar bibo zî sey yewhûmarî nusîyêno labelê na rewşe (nê halî) de “karo nêmcet” zafhûmar nusîyêno. Yewhûmarî û zafhûmarîya objeyî, yewhûmar yan zî zafhûmarbîyayîşê nê karî ra fam bena. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

Nê vilik ê/î. Nê vîlikî yê. Bunlar çiçeklerdir./
Bunlar çiçektir.

Nê dar ê/î. Nê darî yê./ Bunlar ağaçtırlar.
Nê darî yî. Bunlar ağaçtır.

Ma kurd îme/î/ê. Ma kurdî me. ... Biz Kürdüz.

Her di yê/yî. Herdiyî yê/yî. ... Her ikisidir.

Nê kuçe yê/yî. Nê kuçey ê/î. Bunlar sokaktırlar./
Bunlar sokaklardır.

Nê mange yê/yî. Nê mangey ê Bunlar inektirler.
/Nê mangey î. Bunlar ineklerdir.

Nê ga yê/yî. Nê gay ê. Bunlar öküzdürler./
Bunlar öküzlerdir.

Nê rind ê/î. Nê rindî yê. Bunlar güzeldirler./
Bunlar güzellerdir.

Nê dewij ê/î. Nê dewijî yê. Bunlar köylülerdir./
Bunlar köylüdürler.

Nê merdimê wen- .. Nê merdimê Bunlar tahsilli
de yê/yî. wendeyî yê. adamlardır.

19) Îzafe (Tamlama)

A) Kirmanckî de îzafeya nameyî (isim tamlaması) mintiqa ra mintiqa cîya vajîyêna. Heta tayê mintiqayan de vengo ke îzafeyî îfade keno vîndî zî bîyo. Mavajî, herinda “lajê Heseni” (Hasan’ın oğlu) de tayê mintiqayan de vanê “lac Heseni”. Labelê ziwanê nuştîşî de ganî herfa ke îzafeyî musnena (nawnena) binusîyo.

Derheqê îzafeyî de tercîhê kombîyayîşî û formê bînî wina yê:

Nêrî (Eril)

meylê

kombîyayîşî ... formê bînî tirkî

a) herê mi hêr mi, her mi eşeğim (eril)

b) herî mi hêr mi, her mi eşeğim (eril)

a) lajê Hesênî ... lac Hesênî, lac Hesên Hasan'ın oğlu

b) lajî Hesênî ... lac Hesên, lac Hesên Hasan'ın oğlu

Makî (Dişil)

meylê

kombîyayîşî. formê bînî tirkî

a) hera mi herey mi, hêr mi, her mi... eşeğim (dişil)

b) herê mi herey mi, hêr mi, her mi... eşeğim (dişil)

Zafhûmar (Çoğul)

meylê

kombîyayîşî ... formê bînî tirkî

a) herê mi hêr mi, her mi eşeklerim

b) herî mi hêr mi, her mi eşeklerim

a) lajê Hesênî .. lac Hesên, lac Hesên .. Hasan'ın oğulları

b) lajî Hesênî ... lac Hesên, lac Hesên .. Hasan'ın oğulları

Seke nimûneyanê corênan ra zî fam beno, goreyê tercihê kombîyayîşî, kirmanckî de ewro merdim şêno (bese keno) bi formê **a** yan zî **b** binuso.

B) Îzafe de Nuştişê Çekuya Nêrî ya ke bi “-e” Qedîyêna

Eke çekuya temambîyaya (muzaf, tamlanan) nêrî bibo û eslê aye bi “-e” biqedîyo, îzafe de ganî no “-e” binusîyo. Nimûneyî:

meylê kom

bîyayîşî....formê bînî tirkî

nameyê to namê to senin adın

meleyê hêgayî .. melê hêgay/yegay tarlanın çekirgesi

keyeyê ma- keyê mamostay,

mostayî çê mamostay öğretmenin evi

gedeyê dewe gedê dew köyün çocuğu

C) Kirmanckî de îzafeya sifetî zî mintiqa ra mintiqa vurîyêna. Mavajî manaya “yeni bir imkan” û “siyah bir kalem”a tirkî de, kirmanckî de nê formê cîya-cîyayî estê:

Çekuya Nêrî

meylê

kombîyayîşîformê bînî tirkî

îmkanêko newe îmkanêk newe, yeni bir imkan

îmkanko newe,

îmkankew newe

îmkanêde newe îmkanêdo newe yeni bir imkan

îmkanêdo newe

Çekuya Makî

qelemêka sîyaye .. qelemêka sîyay, ... siyah bir kalem

qelemka sîyay

qelemêda sîyaye .. qelemênda sîyay .. siyah bir kalem

D) Nuştişê Îzafeya Rêzilkî (Zincirleme Tamlama) û
Manaya Aye

îzafeya rêzilkî manaya cumle

Ehmedê Hesenê der-

gî vano. (Na cumle de Hesen derg o.)

Ehmedê Hesenî **yo** derg

vano. (Na cumle de Ehmed derg o.)

Ehmedê Hesenê dergî va. ... (Na cumle de Hesen derg o.)

Ehmedê Hesenî **yê** der-

gî va. (Na cumle de Ehmed derg o.)

Lajê birayê pîlî waneno. (Na cumle de bira pîl o.)

Lajê birayî **yo** pîl waneno. (Na cumle de laj pîl o.)

Lajê birayê pîlî wend. (Na cumle de bira pîl o.)

Lajê birayî **yê** pîlî wend. (Na cumle de laj pîl o.)

Komeleya Cinîyanê Demokratî Kurdîstanî (Tîya
de mêrdeyê cinîyan demokrat î.)

Komeleya Cinîyanê Demokratî ê Kurdîstanî (Tîya
de cinî bi xo demokrat î.)

20) Nameyê Tayê Bajaran (Şarîstanan) û Qezayanê Kurdan

Goreyê îdareyê dewlete tayê nameyê îdarî nê yê:
meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

dewe (m) dewi, dew, daw,

diwi, dow, do köy

nahîye (m) nehîye nahîye

qeza (m) qeza (n) ilçê, kaza

bajar (n) bacar il, vilayet;
şehir, kent

şaristan (n) şahrestan, şeh- il, vilayet;
er, şehîr şehir, kent

sûke: Tayê cayan de çekuya “sûke”/“suki”/“sûk”/“suk” manayanê “şehir, kent, il merkezi”, “ilçe merkezi” yan zî “çarşı”yê tirkî de vajîyêna. Mavajî Dîyarbekir, Erzingan û Sêwregi ra “sûke” yan zî “suki” vajîyêno. Ziwanê erebkî de zî “sûq” manaya “çarşu”yî de yo.

Se prensîp, nameyê her bajarê Kurdan, sey vatişê şarê ê bajarî nusîyêno. Mavajî: Dêrsim, Gimgim, Bongilan, Dîyarbekir, Mêrdîn. Cêr ra, ma goreyê tercîhê kombîyayîşî nameyanê tayê bajaran û qezayanê kurdan nusenê.

nameyo kirmanckî nameyo ke dewlete panawo

I) Bidlîs I) Bitlis

1. Elcewaz	1. Adilcevaz
2. Hîzan	2. Hîzan
3. Motkî	3. Mutki
4. Tûx	4. Tatvan
5. Xelat	5. Ahlat

II) Çewlîg II) Bingöl

1. Azarpêrt	1. Adaklı
2. Bongilan	2. Solhan
3. Çêrme	3. Yedisu
4. Dara Hênî	4. Genç
5. Gêxî	5. Kiğı
6. Kanîreş	6. Karlıova
7. Xorxol	7. Yayladere

III) Dêrsim, Mamekîye III) Tunceli

1. Çemişgezek	1. Çemişgezek

2. Mazgêrd	2. Mazgirt
3. Pêrtage	3. Pertek
4. Pilemurîye	4. Pülümür
5. Pulur	5. Ovacık
6. Qisle	6. Nazîmiye
7. Xozat	7. Hozat

Dêrsim eslê xo de nameyê yew mintîqa yo. Nameyê şaristanî bi xo Mamekiye ya, ci ra Kalan zî vajîyêno.

IV) Dîyarbekir ... IV) Diyarbakır

1. Bismil	1. Bismil
2. Çêrmûg	2. Çermik
3. Çinar	3. Çınar
4. Erxenî	4. Ergani
5. Gêl	5. Eğil
6. Hezro	6. Hazro
7. Hêni	7. Hani
8. Karaz	8. Kocaköy
9. Licê	9. Lice
10. Pasûr	10. Kulp
11. Pîran	11. Dicle
12. Silîvan	12. Silvan
13. Şankuş	13. Çüngüş

V) Erzingan V) Erzincan

1. Ciminî	1. Üzümlü
2. Îlîç	2. İliç
3. Kemaliye	3. Kemaliye
4. Kemax	4. Kemah
5. Mose	5. Çayırılı
6. Refahiye	6. Refahiye

7. Têrcan 7. Tercan

VI) Erzirom VI) Erzurum

1. Aşqe	1. Aşkale
2. Çat	2. Çat
3. Gogsî	3. Karayazı
4. Hesenqe	4. Pasinler
5. Îspîr	5. İspir
6. Narman	6. Narman
7. Oltî	7. Oltu
8. Olur	8. Olur
9. Ortîlî	9. Şenkaya
10. Tatos	10. Tekman
11. Xinûs, Kela	11. Hıms
12. Xoresan	12. Horasan

VII) Mûş VII) Muş

1. Gingim	1. Varto
2. Kop	2. Bulanık
3. Milazgir	3. Malazgirt

VIII) Riha VIII) Urfa

1. Bêrecûg	1. Birecik
2. Curnê Reş	2. Hilvan
3. Hewenc	3. Bozova
4. Serê Kanîyê	4. Ceylanpınar
5. Sêwregi	5. Siverek
6. Sirûc	6. Suruç
7. Wêranşar	7. Viranşehir
8. Xelfetî	8. Halfeti

IX) Semsûr IX) Adıyaman

1. Aldûş	1. Gerger
2. Bêsnî	2. Besni
3. Çêlikan.....	3. Çelikhan
4. Kolik.....	4. Kahta
5. Semsat	5. Samsat
6. Serê Golan	6. Gölbaşı

X) Sêrt X) Siirt

1. Berwarî	1. Pervari
2. Dih	2. Eruh
3. Hewêl	3. Baykan
4. Misriç	4. Kurtalan
5. Şêrvan.....	5. Şirvan

XI) Xarpêt XI) Elazığ

1. Axin.....	1. Ağın
2. Baskîl	2. Baskil
3. Depe	3. Karakoçan
4. Keban	4. Keban
5. Meden	5. Maden
6. Mîyaran	6. Arıcak
7. Pali	7. Palu
8. Qowancîyan	8. Kovancılar
9. Sivrice	9. Sivrice
10. Xulaman	10. Alacakaya

21) Nameyê Welatan, Dewletan û Paytextan

Tîya de vêşane (zafane) nameyê dewletan û paytextanê înan nusîyayê labelê nameyê tayê welatanê bêdewletan yan zî welatanê otonoman zî nusîyayê.

I-AFRÍKA

<i>kirmanckî</i>	<i>îngilizkî</i>
<i>dewlete / welat, paytext</i>	<i>dewlete / welat, paytext</i>
1 Afríkaya Başûrî, Pretorya	1 South Africa, Pretoria
2 Afríkaya Mîyanêne, Bangî	2 Central African Republic, Bangui
3 Angola, Lûanda	3 Angola, Luanda
4 Benîn, Porto-Novo	4 Benin, Porto-Novo
5 Botswana, Gaborone	5 Botswana, Gaborone
6 Brundî, Bujumbura	6 Brundi, Bujumbura
7 Bûrkîna Faso (Voltaya Corêne), Wagadûgû	7 Burkina Faso, Ouagadougou
8 Çad, Ncamena	8 Chad, N'Djamena
9 Cezayîr, Cezayîr	9 Algeria, Algiers
10 Cîbûtî, Cîbûtî	10 Djibouti, Djibouti
11 Erître, Asmara	11 Eritrea, Asmara
12 Etyopya, Addîs Ababa	12 Ethiopia, Addis Ababa
13 Gabon, Lîbrvîl	13 Gabon, Libreville
14 Gambîya, Banjûl	14 The Gambia, Banjul

15	Gana, Akkra.....	15	Ghana, Accra
16	Gîne, Konakrí.....	16	Guinea, Conakry
17	Gîneya Bîssaoyí, Bissao.....	17	Guinea-Bissau, Bissau
18	Gîneya Ekwatore, Malabo	18	Equatorial Guinea, Malabo
19	Kamerûn, Yaúnde.....	19	Cameroon, Yaoundé
20	Kenya, Nairobí	20	Kenya, Nairobi
21	Kongo (Zaire), Kînsasa	21	Congo (Zaire), Kinshasa
22	Kongo-Brazavíle, Brazzavíle.....	22	Congo, Brazzaville
23	Líberya, Monrovyá.....	23	Liberia, Monrovia
24	Líbya, Trablúsé Rojawaní	24	Libya, Tripoli
25	Madagaskar, Antananarívo	25	Madagascar, Antananarivo
26	Malawí, Lílóngwe.....	26	Malawi, Lilongwe
27	Malí, Bamako	27	Mali, Bamako
28	Marok (Fas), Rabat	28	Morocco, Rabat
29	Misir, Qahíre	29	Egypt, Cairo
30	Moritanya, Nùakşot.....	30	Mauritania, Nouakchott
31	Mozambík, Mapúto	31	Mozambique, Maputo
32	Namíbya, Wíndhúk.....	32	Namibia, Windhoek
33	Níjer, Níyamey	33	Niger, Niamey

34 Nijerya, Abuja	34	Nigeria, Abuja
35 Rwanda, Kigali	35	Rwanda, Kigali
36 Sehraya Rojawaní, El-Eyún	36	Western Sahara, El-Aai'n
37 Senegal, Dakar	37	Senegal, Dakar
38 Síyerra Leone, Fritawn	38	Sierra Leone, Freetown
39 Somalya, Mogadíşú	39	Somalia, Mogadishu
40 Súdán, Xartúm	40	Sudan, Khartoum
41 Tanzanya, Dodoma	41	Tanzania, Dodoma
42 Togo, Lome	42	Togo, Lomé
43 Túnis, Túnis	43	Tunisia, Tunis
44 Úganda, Kampala	44	Uganda, Kampala
45 Zambíya, Lúsaka	45	Zambia, Lusaka
46 Zímbabwe, Harare	46	Zimbabwe, Harare

II-AMERÍKA

<i>kirmanckî</i>	<i>ingilizkî</i>
<i>dewlete / welat, paytext</i>	<i>dewlete / welat, paytext</i>
1 Arjantin, Buenos Aires	1 Argentina, Buenos Aires

2	Belíz, Belmopan	2	Belize, Belmopan
3	Bolívyá, Sukre	3	Bolivia, Sucre
4	Brezílya, Brezil	4	Brazil, Brasilia
5	Dewleté Yewbiyayeyí yé Ameríka, Waşıngtin	5	United States of America, Washington
6	Domînik, Santo Domıngo	6	Dominican Republic, Santo Domingo
7	Ekwador, Kuıto	7	Ecuador, Quito
8	Girawé Falklandı, Stanley	8	Falkland Islands, Stanley
9	Guatemala, Guatemala City	9	Guatemala, Guatemala City
10	Guyana, Corctawn	10	Guyana, Georgetown
11	Guyana Fransayé, Kayen	11	French Guiana, Cayenne
12	Haitı, Port-o-Prens	12	Haiti, Port-au-Prince
13	Hondúras, Tegucıgalpa	13	Honduras, Tegucigalpa
14	Jamaıka, Kıngston	14	Jamaica, Kingston
15	Kanada, Ottawa	15	Canada, Ottawa
16	Kolombıya, Bogota	16	Colombia, Bogotá
17	Kosta Rıka, San Jose	17	Costa Rica, San José
18	Kuba, Havana	18	Cuba, Havana
19	Meksıka, Meksıko City	19	Mexico, Mexico City
20	Nıkaragua, Managua	20	Nicaragua, Managua

21 Şîlî, Santîyago	21 Chile, Santiago
22 Panama, Panama City	22 Panama, Panama City
23 Paragûay, Asunsiyon	23 Paraguay, Asunción
24 Perû, Lima	24 Peru, Lima
25 Salvador, San Salvador	25 El Salvador, San Salvador
26 Surînam, Paramarîbo	26 Suriname, Paramaribo
27 Ûrûgûay, Montevîdeo	27 Uruguay, Montevideo
28 Venezuela, Karakas	28 Venezuela, Caracas

III-ASYA

<i>kirmanckî</i>	<i>îngilizkî</i>
<i>dewlete / welat, paytext</i>	<i>dewlete / welat, paytext</i>
1 Armenîstan, Eriwan	1 Armenia, Yerevan
2 Azerbaycan, Baku	2 Azerbaijan, Baku
3 Bahreyn, Manama	3 Bahrain, Manama
4 Bengladeş, Dakka	4 Bangladesh, Dhaka
5 Bîrmanya (Bûrma), Rangûn	5 Burma, Rangoon (Yangon)
6 Bûtan, Thimbu	6 Bhutan, Thimphu

7	Çeçenîstan, Groznî	7	Chechenia, Grozny
8	Çîn, Pekin	8	China, Beijing (Peking)
9	Efxanîstan, Kabul	19	Afghanistan, Kabul
10	Erebîstanê Seûdî, Rîyad	10	Saudi Arabia, Riyadh
11	Fîlîpîn, Manîla	11	Philippines, Manila
12	Gurcîstan, Tifîs	12	Georgia, Tbilisi
13	Hindîstan, Delhî	13	India, New Delhi
14	Îndonezya, Jakarta	14	Indonesia, Jakarta
15	Îran, Tehran	15	Iran, Tehran
16	Îraq, Bexdad	16	Iraq, Baghdad
17	Îsraîl, Quddus	17	Israel, Jerusalem
18	Japonya, Tokyo	18	Japan, Tokyo
19	Kaledonyaya Newîye, Nûmeya	19	New Caledonia, Nouméa
20	Kamboçya, Phnom Penh	20	Cambodia (Kampuchea), Phnom Penh
21	Koreya Başûrî, Seûl	21	South Korea, Seoul
22	Koreya Vakurî, Pîyongyang	22	North Korea, Pyongyang
23	Kurdîstan	23	Kurdistan
24	Kuweyt, Kuweyt	24	Kuwait, Kuwait
25	Laos, Vîyangşan	25	Laos, Vientiane

26 Lubnan, Beyrûd	26 Lebanon, Beirut
27 Maldîv, Malé	27 Maldives, Malé
28 Malezya, Kuala Lumpur	28 Malaysia, Kuala Lumpur
29 Mîreyîyê Ereban, Ebû Dabî	29 United Arab Emirates, Abu Dhabi
30 Moxolîstan, Ûlan Bator	30 Mongolia, Ulan Bator
31 Nepal, Katmandû	31 Nepal, Kathmandu
32 Ozbekîstan, Taşkent	32 Uzbekistan, Tashkent
33 Pakîstan, Îslamabad	33 Pakistan, Islamabad
34 Qeter, Doha	34 Qatar, Doha
35 Qazaxîstan, Akmola	35 Kazakhstan, Akmola
36 Qîbrîs, Lefkoşe	36 Cyprus, Nicosia
37 Qîrxîzîstan, Bîşkek	37 Kyrgyzstan, Bishkek
38 Sîngapûr, Sîngapûr	38 Singapore, Singapore
39 Srî Lanka, Kolombo	39 Sri Lanka, Colombo
40 Sûrîye, Şam	40 Syria, Damascus
41 Tacîkîstan, Duşenbe	41 Tajikistan, Dushanbe
42 Tayland, Bangkok	42 Thailand, Bangkok
43 Taywan, Taypé	43 Taiwan, Taipei
44 Tîrkîya, Anqara	44 Turkey, Ankara

45	Tirkmenistan, Eşqabad	45	Turkmenistan, Ashkhabad
46	Umman, Mesqet.....	46	Oman, Muscat
47	Urduň, Emman	47	Jordan, Amman
48	Vietnam, Hanoı	48	Vietnam, Hanoi
49	Yemen, Sena	49	Yemen, Sana'a

IV-EWROPA

<i>kirmanckî</i>	<i>ingilizkî</i>
<i>dewlete / welat, paytext</i>	<i>dewlete / welat, paytext</i>
1 Albanya (Arnawudistan), Tırana	1 Albania, Tirana
2 Almanyaya Federale, Berlin	2 Germany, Berlin
3 Andorra, Andorra-la-Vella	3 Andorra, Andorra-la-Vella
4 Awusturya, Vıyana	4 Austria, Vienna
5 Belçika, Bruksel.....	5 Belgium, Brussels
6 Bosna-Hersek, Sarayewo	6 Bosnia-Hercegovina, Sarajevo
7 Bûlgaristan, Sofya	7 Bulgaria, Sofia
8 Çekistan, Prag	8 Czech Republic, Prague
9 Danîmarka, Kopenhag	9 Denmark, Copenhagen
10 Estonya, Tallin.....	10 Estonia, Tallin

11	Faroarna.....	11	The Faroe Islands
12	Fínland, Helsínki.....	12	Finland, Helsinki
13	Fransa, París.....	13	France, Paris
14	Gronlanda, Godthab (Nuuk).....	14	Greenland, Nuuk (Godthåb)
15	Hollanda, Amsterdam.....	15	The Netherlands, Amsterdam
16	Íngilístan, Londra.....	16	United Kingdom, London
17	Írlanda, Dublín.....	17	Ireland, Dublin
18	Íslanda, Reykyavík.....	18	Iceland, Reykjavik
19	Ítalya, Roma.....	19	Italy, Rome
20	Korsíka, Ajakkíyo.....	20	Corsica, Ajaccio
21	Letonya, Rīga.....	21	Latvia, Riga
22	Lítvanya, Víníyus.....	22	Lithuania, Vilnius
23	Líxtinštayn, Vaduz.....	23	Liechtenstein, Vaduz
24	Luksembúrg, Luksembúrg.....	24	Luxembourg, Luxembourg
25	Macarístan, Búdapešt.....	25	Hungary, Budapest
26	Makedonya, Uskup.....	26	Macedonia, Skopje
27	Malta, Valletta.....	27	Malta, Valletta
28	Moldavya, Kíşínev.....	28	Moldavia, Chisinau
29	Monako, Monako.....	29	Monaco, Monaco

30	Norweç, Oslo	30	Norway, Oslo
31	Polonya, Wařowa	31	Poland, Warsaw
32	Portugal, Lizbon	32	Portugal, Lisbon
33	Romanya, Búkařest	33	Romania, Bucharest
34	Rúsyay, Moskova	34	Russia, Moscow
35	Rúsyayay Sipiye, Mínsk	35	Belorussia, Minsk
36	San Maríno, San Maríno	36	San Marino, San Marino
37	Sardínya, Kaylerí	37	Sardinia, Cagliari
38	Slovakya, Bratislava	38	Slovakia, Bratislava
39	Slovenya, Lyublyana	39	Slovenia, Ljubljana
40	Spanya, Madríd	40	Spain, Madrid
41	Swéd, Stokholm	41	Sweden, Stockholm
42	Swís, Bern	42	Switzerland, Berne
43	Ukrayna, Kíev	43	Ukraine, Kiev
44	Xirvatístan, Zagreb	44	Croatia, Zagreb
45	Yunanístan, Atína	45	Greece, Athens
46	Yúgoslavya, Belgrad	46	Yugoslavia, Belgrade

V-OKYANÛSYA

<i>kirmanckî</i>	<i>îngilizkî</i>
<i>dewlete / welat, paytext</i>	<i>dewlete / welat, paytext</i>
1 Awustralya, Kanberra	1 Awustralya, Kanberra
2 Fîji, Suva	2 Fîji, Suva
3 Girawa Solomonî, Honyara	3 Solomon Island, Honiara
4 Girawê Marşalî, Dalap-Uliga-Darrît	4 Marshall Islands, Dalap-Uliga-Darrit
5 Kîrîbatî, Tarawa	5 Kiribati, Tarawa
6 Mikronezya, Palikîr	6 Micronesia, Palikir
7 Nauru, Yaren	7 Nauru, Yaren
8 Zelandaya Newîye, Wellîngtin	8 New Zealand, Wellington
9 Papua-Gîneya Newîye, Port Moresbî	9 Papua New Guinea, Port Moresby
10 Samoaya Rojawanî, Apya	10 Western Samoa, Apia
11 Tonga, Nukualofa	11 Tonga, Nuku'alofa
12 Tuvalu, Fongafale	12 Tuvalu, Fongafale
13 Vanuatu, Vila	13 Vanuatu, Vila

II-ZEMÎR (ADIL, ZAMÎR)

1) Zemîrê Kesî (Zemîrê Şexsî)

Kirmanckî de di grûbê zemîrê kesî estê:

a) Grûba Yewine

meylê

<i>kombîyayîşî</i>	<i>formê bînî</i>	<i>tirkî</i>
ez	e	ben
ti	to, tû, tu	sen
o	ew, aw, we, wî, ay, yo, yû, wo, û	o (eril)
a	ya	o (dişil)
ma	-	biz
şîma	sîma	siz
ê	yê, yî, î	onlar

b) Grûba Dîyine

meylê

<i>kombîyayîşî</i>	<i>formê bînî</i>	<i>tirkî</i>
mi	min	ben
to	tû, tu	sen
ey	yi, yê, hî, jey, ê, êy, êyî, ay	o (eril)
aye	yê, ya, yay, aya, ay, a, ja	o (dişil)
ma	man	biz
şîma	şîman, sîma	siz
înan	yîn, yînî, yîne, jînî, îna, îne, înê, înû, aynan, eyna, ayno	onlar

Yewna zemîrê kesî zî “xo” yo. Franskî de nê zemîrî ra “pronom personnel réfléchi” vajîyêno. Kombîyayîşî formê “xo”yî tercîh kerd labelê sewbîna formê nê zemîrî zî estê:

meylê

kombîyayîşîformê bînî tirkî

xo xwe, xwi, xwo, xu, ho, hu kendi

Nusîyayîşê Çekuya “Xo”

Eke çekuya “xo” se zemîr bêro xebitnayîş yan zî karê refleksîfî (dönüşlü fiil) de ca bigîro, çekuyanê bînan ra cîya nusîyêna. Nimûneyî:

kirmanckî tirkî

Cinîke lajê **xo** berd. Kadın oğlunu götürdü.

Xo ver de nîyade! Önüne bak!

O **xo** ver o dano. O kendiliğinden veriyor.

O **xo** ver ro dano. O direniyor.

Xo bi **xo** qisey keno./**Xo**

bi **xo** qalî keno. Kendi kendine konuşuyor.

“Kerge awe wena, **xo**

ra cor Homayî ra ewnî-

yêna.” Tavuk [bile] su içer, yukarıdaki

Tanrı’ya bakar.

ruhê **xo** teslîm kerdene ruhunu teslim etmek, vefat etmek

awe **xo** ro kerdene su dökünmek, düş almak

xo mîyane ra bestene beline bağlamak

xo ser de kerdene 1-kafaya dikmek, iştahla içmek

2-[giysi] çıkarmak

xo ser o bîyene dinç olmak, sağlığı yerinde olmak

xo ser ro kerdene kendi başına dökmek

Seke aseno, no karo peyên çar çekuyan ra virazîyayo û nînan ra “xo” zemîr, “ser” (sere) name, “ro” peyemat (artedat), “kerdene” kar o; tîya “xo” cîya nusîyayo. Labelê tayê çekuyanê pêrabestîyan de “xo” û çekuyê bînî pîya nusîyênê. Nimûneyî:

kirmanckî *tirkî*
xora zaten
xoser bağımsız
xoserî, xoserîye bağımsızlık

2) Zemîrê Nîşanî (Zemîrê Îşaretî)

Zemîrê nîşanî, ê zemîrî yê ke gama ke mêrdim çîyêk yan zî çîyan îşaret keno -bê ke nameyê çî/çîyan bi xo vajoxebitneno.

a) Semedê Nêzdi

halê xoserî (nominatif, rectus) de:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*
no nû, enû, enî, ino, ini, in bu (eril)
na ena, ina, hena bu (dişil)
nê nî, enî, inî, enê, inê bunlar
No vano. (Bu söylüyor.) (eril)
Na vana. (Bu söylüyor.) (dişil)
Nê vanê. (Bunlar söylüyorlar.)

halê oblikî (oblique, bükünlü) de:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*
ney nê, enî, inî, enê, inê bu (eril)
naye nay, ena, enay, enê, ina, bu (dişil)
 inay, iney, inê, inêy, hena

nînan nîna, nînû, nayîne, enîyan,
enîyûn, inîyan, inûn, inîn,
îno, ino bunlar

Ney va. (Bu söyledi.) (eril)

Naye va. (Bu söyledi.) (dişil)

Nînan va. (Bunlar söylediler.)

b) Semedê Dûrî

halê xoserî de:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

o aw, ew, ewi, hew, awi, ay, û... o (eril)

a aya, eya o (dişil)

ê î, ay, eyî, heyî onlar

O vano. (O söylüyor.) (eril)

A vana. (O söylüyor.) (dişil)

Ê vanê. (Onlar söylüyorlar.)

halê oblîkî de:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

ey ay, ayî o (eril)

aye ay, aya, ayay, eya o (dişil)

înan aynan, ayna onlar

Ey ra vaje. (Ona söyle.) (eril)

Aye ra vaje. (Ona söyle.) (dişil)

Înan ra vaje. (Onlara söyle.)

Rastnuştîşê Zemîranê Îşaretî “Ney” û “Ey”

Tayê nuştoxî herinda zemîranê îşaretî yê “ney” û “ey”

de bi xeletî wina nusenî: “neyî”, “eyî”. Rastê xo “ney” û “ey” o. Çünke formê ante (oblique) yê nê zemîran “ney” û “ey” o.

rast *xelet* *tirkî*

Ney ra vaje. **Neyî** ra vaje. Buna söyle.

Ey ra mevaje. **Eyî** ra mevaje. Ona söyleme.

Defterê **ney** esto. Defterê **neyî** esto. . Bunun defteri var.

Defterê **ey** çin o. .. Defterê **eyî** çin o. ... Onun defteri yok.

III-SIFET (SIFAT)

1) Tayê Rengî

meylê

<i>kombîyayîşî</i>	<i>formê bînî</i>	<i>tirkî</i>
çeqer, -e	-	sarı
hewz, -e	<i>sewz</i>	yeşil
kesk, -e	-	yeşil
kewe, -ye ⁽³⁾	<i>kêwe, kewîye, kewo,</i> <i>kiho, kuhe, kûhe</i>	mavi
qer, -e	-	siyah, kara
qeweyî, -ye	<i>rengê qehwî, rengê</i> <i>qawî</i>	kahverengi
sipî, -ye	<i>sipe, sipê, sipye</i>	beyaz, ak
sîs, -e	-	beyaz, ak
sîya, -ye	<i>şîya, şa</i>	siyah, kara
sûr, -e	<i>sur, -e</i>	kırmızı
şalên, -e	<i>şalîn, -i</i>	kahverengi
zerd, -e ⁽⁴⁾	<i>zer, zerk</i>	sarı
zergûn, -e ⁽⁵⁾	<i>zergun, -e</i>	yeşil

2) Sifetê Nîşanî

a) Semedê Nêzdî

halê xoserî de:

-
- 3. kewe** (kêwe, kewîye, kewo, kiho, kuhe, kûhe) : Tayê cayan de yeno manaya “yeşil”ê tirkî.
 - 4. zerd**: Tayê cayan de yeno manaya “altın sarısı”yê tirkî.
 - 5. zergûn**: Tayê cayan de yeno manaya “hewzê zerdinî” yan zî “zerdbîyaye”yî (bi tirkî “sarartı”) .

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

no nû, eno, enû, enî, ino,

ini, in, na bu (eril)

na ena, ina, hena bu (dişil)

nê nî, enî, inî, enê, inê, na bunlar

No lajek vano. (Bu oğlan söylüyor.)

Na kêneke vana. (Bu kız söylüyor.)

Nê lajekî vanê. (Bu oğlanlar söylüyor.)

Nê kênekî vanê. (Bu kızlar söylüyorlar.)

halê oblîkî (oblique) de:

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

nê enê, enî, inî, na bu (eril)

na ena, ina, hena bu (dişil)

nê nî, enî, inî, enê, inê, na bunlar

Nê lajekî ra vaje. (Bu oğlana söyle.)

Na kêneke ra vaje. (Bu kıza söyle.)

Nê lajekan ra vaje. (Bu oğlanlara söyle.)

Nê kênekan ra vaje. (Bu kızlara söyle.)

b) Semedê Dûrî

halê xoserî de:

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

o ew, ewi, aw, hew, ay, û o (eril)

a haw, eya, aya o (dişil)

ê î, eyî, heyî, ay onlar

O lajek vano. (O oğlan söylüyor.)

A kêneke vana. (O kız söylüyor.)

Ê lajekî vanê. (O oğlanlar söylüyor.)

Ê kênekî vanê. (O kızlar söylüyorlar.)

halê oblikî (oblique) de:

meylê kombîyayîşî formê bînî tirkî

ê ay, î o (eril)

a eya, aya o (dişil)

ê eyî, heyî, ay, î onlar

Ê lajekî ra vaje. (O oğlana söyle.)

A kêneke ra vaje. (O kıza söyle.)

Ê lajekan ra vaje. (O oğlanlara söyle.)

Ê kênekan ra vaje. (Bu kızlara söyle.)

3) Hûmarnameyî

Kirmanckî de hûmarnameyî (sayı sözcükleri) ca ra ca cîya vajîyênî. Tercîhê kombîyayîşî û formê bînî wina yê:

meylê kombîyayîşî formê bînî

1 yew yow, yo, jew, jû, zu, zû

2 di du, didi, dudu

3 hîrê hîre, hîri, hîrye

4 çar çehar, çihar, çeher, çîyer, çer, çor

5 panc panj, ponc, pûnc, ponz

6 şeş ses

7 hewt hawt, howt, hot

8 heşt heyşt

9 new now, no

10 des -

11 yewendes yewndes, yowndes, yondes,
yondas, zûyes, des û jû, des û
jew, des û zû

12 diwês duyês, duyês, des û di, des û didi

13 hîrês hîres, des û hîrê

14 çarês çares, des û çar, des û çihar

15 pancês poncês, pûncês, des û panc, des
û ponz

1997 hezar û new sey û neway û hewt
2005 di hezarî û panc
1567849 yew mîlyon û panc sey û şeştî û hewt hezarî
û heşt sey û çewres û new

Hûmarnameyê Rêzkî (Sıra Sayılar)

Hûmarnameyê bingeyî (asıl sayılar) tayê cayan de bi suffiksê “-in”î tayê cayan de zî bi suffiksê “-în”î benê hûmarnameyê rêzkî (sıra sayılar). Meylê kombîyayîşî formê bi “-in”î ser o yo. Mavajî “çar”, beno “çarîn” (n) û “çari-ne” (m).

<i>kirmanckî</i>	<i>tirkî</i>
1. yewin, -e	birinci
2. dîyin, -e	ikinci
3. hîrêyin, -e	üçüncü
4. çarin, -e	dördüncü
5. pancin, -e	beşinci
6. şeşin, -e	altıncı
7. hewtin, -e	yedinci
8. heştin, -e	sekizinci
9. newin, -e	dokuzuncu
10. desin, -e	onuncu
11. yewendesin, -e	onbirinci
12. diwêsin, -e	onikinci
13. hîrêsin, -e	onüçüncü
14. çarêsin, -e	ondördüncü
15. pancêsin, -e	onbeşinci
16. şîyêsin, -e	onaltıncı
17. hewtêsin, -e	onyedinci
18. heştêsin, -e	onsekizinci
19. newêsin, -e	ondokuzuncu
20. vîstin, -e	yirminci

30. hîrisin, -e otuzuncu
 40. çewresin, -e kırkınıcı
 50. pancasin, -e ellinci
 60. şeştîyin, -e altmışınıcı
 70. hewtayin, -e yetmişinicı
 80. heştayin, -e sekseninicı
 90. newayin, -e doksanınıcı
 100. seyin, -e yüzünücı

500. pancseyin, -e beşyüzünücı
 700. hewtseyin, -e yediyüzünücı
 900. newseyin, -e dokuzyüzünücı
 1000. hezarin, -e bininicı
 1000 000. mîlyonin, -e milyonunu
 1000 000 000. mîlyarin, -e milyarınıcı

Nuştişê Çekuya “Her” û “Heme”

meylê

kombîyayîşî formê bînî bi tirkî

her hur, wir, wur her

her yew her go, her gû, her
 gi, her g', wir yew,
 wir go, wir gû her bir, her biri

her di hur di, hur dî, wir
 di, wir dî, wir d',
 wur di, wur dî her iki

her dîyan, her

dîyine hur dêna, hur di-
 mêna, hur demêna,
 hur dimîn, hur di-
 mîna, hur dimîne,
 hur demîne, hur dîn,

hur dêmîna, wir dînî,
wirnan, wirna, wur-
dînî, wurna her ikisi

her hîrê, heme

hîrê, hîrê heme hîrême her üç

her hîrine,

heme hîrine,

hîrê hemîne hîrêmîna, hîre-
mêna, hîremîna,
hîremîne her üçü

her çar, heme

çar, çar heme hur çar, wir çar,
wur çar, çareme her dört

her çarine,

heme çarine,

çar hemîne çaremîna, çarêmêna,
çaremêne, çoremêna,
çoremîne her dördü

her panc, heme

panc, panc heme her beş

her pancine,

heme pancine,

panc hemîne - her beşi

her kes wir kes herkes

her roje her roj, wir ro her gün

Nuştişê Partîsîpê Makî û Zafhûmarî

“Partîsîp”anê ke tîya behsê înan beno ra franskî de
“participe passé” yan zî “adjectif verbal”, tirkî de “ortaç”
vajîyêno.

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

A wendîye/wen-

da/wendê ya..... A wenda a./A wen-

da wa. O tahsillidir.

Ê **wende** yê/yî..... Ê **wendeyî** yê./

Ê wend ê. Onlar tahsillidir-
ler.

Seke aseno, “karê nêmcetî” ra ver partîsîpo zafhûmar zî bi formê yewhûmarî nusîyêno; zafmûmarîya ey karî ra fam bena. Yanî cumleya peyêne de seba ke “yê”/“yî” zafhûmar o, merdim fam keno ke partîsîp (yanî “wende”) bi formê yewhûmarî yo la zafhûmarîye îfade keno.

IV-EDAT (İLGEÇ, EDAT)

Kirmanckî de edatî hîrê çeşîtî yê û çekuyanê bînan ra cîya nusîyênê. Tîya ma çend nimûneyan nusenî:

1) Veredat (Önedat)

a) bi

Edatê “bi”, ca ra ca cîya vajîyêno. Sey “bi”, “be”, “ve”, “ebi”, “ebe”, “eve”. Kombîyayîşî nînan ra “bi” tercîh kerdo. Nimûneyî:

kirmanckî tirkî

Bi qeleme nuşt. Kalemle yazdı.

Bi dest werd. Elle yedi.

Bi peranê xo erînayo. Parasıyla satın almış.

Ez şina **bi** Dîyarbekir. Diyarbekir’e gidiyorum.

Bi peranê xo erîna. Kendi parasıyla satın aldı.

Yeno **bi** dewe. Köye gelir.

“Bi”ya ke veredat (önedat) o, cîya nusîyêna labelê “bi”ya ke rolê prefiksî (önek) vînena pîya nusîyêna. Yanî, eke “bi-” çekuyêk ra ver bêro û sifet virazo, “bi-” û çekuya ke dima yena pîya nusîyênê. Nimûneyî:

kirmanckî tirkî

biaqil, -e akıllı

biqewet, -e kuvvetli

biveng, -e sesli

b) bê

Ma **bê** to nêşinê. (Biz sensiz gitmeyiz.)

O **bê** wendiş ranêkewtnî. (O okumadan uyumazdı.)

Seke cor ra aseno, “bê”ya ke veredat (önedat) o, cîya nusîyêna. Labelê seke cêr ra aseno, “bê”ya ke rolê prefiksî (önek) vînena pîya nusîyêna. Yanî, eke “bê-” çekuyêk ra ver bêro û sifet virazo, “bê-” û çekuya ke dima yena pîya nusîyênê. Nimûneyî:

<i>kirmanckî</i>	<i>tirkî</i>
bê aqil, -e	akılsız
bê bext, -e	kalleş
bê çare, bê çara/ bê çariye	çaresiz
bê kar, -e	işsiz
bê kes, -e	kimsesiz
bê namûs, -e	namussuz
bê sol, -e	tuzsuz
bê şeref, -e	şerefsiz
bê veng, -e	sessiz

c) se, sey

Kombîyayîşî formê “se” û “sey”î tercîh kerdo labelê seke cêr ra aseno, edatê “se”/“sey”î ca ra ca cîya vajîyêno.

<i>kirmanckî</i> ..	<i>formê binî</i>	<i>tirkî</i>
se	ze, je, heze	gibi
sey	zey, hezey, sê, zê, jê, hezê	gibi, kadar

Xortî **sey** camêrdan xo ver ro da. (Delikanlı erkekçe/yiğitçe direndi.)

Ez **sey** to nîya. (Ben senin gibi değilim./Ben senin kadar değilim.)

A **sey** yew vila pulisîyaya bî. (O solgun bir çiçek gibiydi.)
Sipî yo **se** vewre. (Kar gibi beyazdır.)
Hende nemr o ke, **se** peme. (O kadar yumuşak ki, pamuk gibi.)

ç) pê

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

pê *pey*

Pê otobuse ame. **Pey** otobuse ame. Otobüsle geldi.

Pê peran gureyê

xo viraştö. **Pey** peran gureyê

xo viraştö. Parayla işini
yapmış.

To **pê** qalanê xo

zerrîya ey şikite. ... To **pey** qalanê xo

zerrîya ey şikite. ... Sözlerinle

onun kalbini
kırdın.

d) ver bi

Ez şina **ver bi** Dîyarbekir. (Diyarbekir'e doğru gidiyorum.)

Ez peykanî şona la o zî **ver bi** mi yeno. (Beni gerisin-geri gidiyorum fakat o da bana doğru geliyor.)

2) Peyedat (Artedat)

a) rê

Tayê cayan de herinda "rê" de "rî", "rî", "re" yan zî "r"
vajîyêno. Kombîyayîşî nê forman ra "rê" tercîh kerdo.
Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

rê rî, ri, re, r'

kamî rê kamî rî, kûmî ri kime

mi rê mi rî, mi re, mi r' bana

Wa to **rê** xeyrên bo. Wa to rî xeyrên bo. .. Sana ha-
yırlı olsun.

b) r'

Tayê vateyan de “karo nêmcet” û “r” pîya vajîyênê labelê nuştiş de ganî no “r” cîya binusîyo. Nimûne:

Lajek uca **r'** o. (Oğlan ordadır.)

Na cumle de “uca” zerf a, “o” karo nêmcet, “r” zî peydat o. No “r” eslê xo de yew çeku ya labelê kilm bîyo, tena sey yew herfe mendo, coka ganî cîya binusîyo. Seke nimûneyanê cêrênan de aseno, gama ke merdim lehçeyanê bînan ê kurdkî de muqayese keno, eslê nê “r”yî hîna weş fam beno.

Çend nimûneyê bînî:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

uca r' a uca ro, uzaro ordadır

uca r' î/uca r' ê uca rê, uzarê ordadırlar

dime r' o dime ro, dimero ... peşindedir, arka-
sındadır

dime r' a dime ra, dimera .. peşindedir, arka-
sındadır

dime r' î/ dime r' ê dime rê, dimerê ... peşindedirler, ar-
kasındadırlar

Muqabilê nê “rê” û “r”yî -ke cor ra qismê a û b de ma behsê înan kerd- kurmanckî (kirdaskî) de “li”, kurdkiya

başûrî (sorankî) de “le” esto. Yanî “R”yê kirmanckî nê lehçeyan de “L” yo. Muqayeseyanê cêrênan ra no vurîyayîş (bedilîyayîş) hîna weş bellî beno:

kirmanckî kurmanckî

(zazakî) (kirdaskî) *tîrkî*

rê, re, rî, r’,

ra, era, ro li

Uca **r’** a.

Uza **r’** a. **Li** wî cî ye. Oradadır.

Dime **r’** a. **Li** dû ye. Peşindedir.

Da mi **ro**/Mi

ro da. **Li** min da/xist. Bana vurdu.

era dime ko-

tene **li** dû ketin peşine düşmek

Kure ya? **Li** ku ye? Nerededir?

Weyra ya. **Li** wê ye. Oradadır.

Heywanî ko

ra çerenî. Heywan **li** çiyê di-

çêrin. Hayvanlar dağ-
da otlamıyorlar.

kirmanckî kurdkîya başûrî

(zazakî) (sorankî) *tîrkî*

rê, re, rî, r’, ra,

era, ro le

yê to **ra** **le** hî to seninkinden

vîr **ra** nêşî **le** bîr neçû unutmadı

Hewn **ra** werzên! .. **Le** xew helsîn! ... Uykudan kalkınız!

Kure?/**Kura**? **Le** kwê? Nerede?

Weyre/**Weyra** ya. .. **Le** wê ye. Oradadır (6).

6. Malmîsanij, “Di Kurdî de Guherîna Dengên R û L”, Çira: kovara kulturî, hejmar: 7, 1996, Stokholm, r. 50-55

c) de

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

de di

Lajek tenge

de yo. Lajek tengi d' o.

Lajek tengi di wo.. Oğlan dardadır.

Qeleme çante-

yê mi **de** ya... Qelem çûntey

mi d' a. Kalem çantamdadır.

Dewe **de** çi es-

to, çi çin o? Dow di çi esto, çi çi-

nî yo? Köyde ne var, ne yok?

ç) der

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

der dir

der o, **der** a de ro, derro, -dedir (içindedir)

der ro, dir o, diro

Lajek keye **der** o... Lajek keye dero/diro. ..Oğlan evdedir.

Lajek keye de ro/di ro.

Kêneke mek- Keyneke mekteb-

teb **der** a. dera/dira. Kız okuldadır.

d) ser o

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

ser o sero, serû, ser û, ser ro.... üzerinde

Qeleme kita-

bî **ser o** ya... Qeleme kitabî se-

ro ya. Kalem kitabın
üzerindedir.

e) ra

Mi **ra** pey ame. (Benden sonra geldi.)

To **ra** girewt. (Senden aldı.)

Ma **ra** va. (Bana söyledi.)

Ez semedê şima **ra** ameya. (Ben sizin için geldim.)

Lajekî lewe kêneke **ra** day. (Oğlan kızı öptü.)

ê) ro

Şiwanî bizê xo deşte **ro** ney, ko **ro** berdî. (Çoban keçilerini oavadan değil, dağdan götürdü.)

Mêdek nêrdîwane **ro** vejîya cor. (Adam merdivenden yukarı çıktı.)

f) ya

Mêdek di xizmekaran zî kêneya xo **ya** şaweno. (Adam iki hizmetçiyi de kızıyla gönderir.)

Ez semedê şima **ya** ameya. (Ben sizin için geldim.)

g) a

Lajekî lewe kênek **a** day. (Oğlan kızı öptü.)

3) Veredat û Peyedat Pîya (Önedat ve Art-edat Birlikte)

a) bi ... ra

Ez **bi** Roşanî **ra** şîya. (Roşan ile –birlikte- gittim.)

Ez **bi** to **ra** pîya şonî. (Seninle birlikte gideriz.)

b) di ... de

Dewijî **di** camî **de** bîy. (Köylüler camideydiler.)

c) ede ... de

“Xidê Momid, **ede** raya trêna Erzingan **de** tasaron bî.”

“Tayê cênî, cûwamêrd, domon, eskeronê şuwarû day arê, **ede** Korta Hêmez **de** bêrd.”

“Hen eve o qêyde **ede** dustê bononê Çê Ferê Bilêj **de** bî vînd şî.”

“Çiqas bon, **ede** o Estemol **de**, cawonê bînû de, hemêgê ma ra amê virastene nîno hesavkerdene.”

“Naye ser o ez niştûne ro taxsî, tekit û şûne Hêyder Pasa (Haydar Paşa), mi **ede** trêne **de** pêguret.” (7)

ç) a ... ra

Lajek çinayanê xo dano **a** xo **ra**. (Oğlan giysileini giyiyor.)

d) beyntarê ... de

Beyntarê min û ey **de** çiyêko xirab çin bi. (Onunla aramızda kötü bir şey yoktu.)

e) bi ... ya/bi ... a

Mêrdêk **bi** yew cenî **ya** ameyo. (Adam bir kadınla gelmiş.)

Ti zî **bi** min **a** bê. (Sen de benimle gel.)

ê) bi ... bê/ebi ... bê

Kêneke **bi** fek **bê** xo vato./Keyneki **ebi** fek **bê** xwi vato. (Kız kendi ağzıyla söylemiş.)

f) peyê ... ra

Mêrdêk **peyê** berî **ra** vejîya. (Adam kapının arkasından çıktı.)

7. Çem, Mûnzûr, Hotay Serra Usifê Qurzkizî, Weşanên Roja Nû, Stokholm, 1992, r. 83, 96, 104, 205, 209

V-BESTOXÎ (BAĞLAÇLAR)

Çend Bestoxî

1) eke

Herinda “eke” de tayê cayan de “eki”, “ek” yan zî “eg” vajîyêno. Meylê kombîyayîşî nê forman ra “eke” ser o yo.

meylê kombîyayîşîformê bînî

eke eki, ek, eg

Nimûneyî:

Biko, **eke** ti zanî vaje eke ti nêzanî biperse. (Oğul, biliyorsan söyle, bilmiyorsan sor.)

Eke a kêneke bêra ez zî yena. (Eğer o kız gelirse ben de gelirim.)

Eke ti nêzanî ti çi rê nusenî, ti mecbur î ke binusî? (Bilmiyorsan neden yazıyorsun, yazmak zorunda mısın?)

2) zî, kî

Kirmanckî de, manaya “jî”yê kurmanckî (kirdaskî) û “de”yê tirkî de ca ra ca “zî”, “kî”, “jî”, “iz” yan zî “çî” vajîyêno. Meylê kombîyayîşî nê forman ra “zî” û “kî” ser o yo.

meylê kombîyayîşîformê bînî

zî, kîjî, çî, iz

Nimûneyî:

Ez **zî** zana ti **zî**./Ez **kî** zonena ti **kî**. (Ben de biliyorum sen de.)

Ma **zî** va şîma **zî**./Ma **kî** va şîma **kî**. (Biz de söyledik siz de.)

Erzingan **zî** bajar o./Erzingan **kî** bajar o. (Erzincan da kenttir.)

3) ke

Herinda “ke” de tayê cayan de “ki”, “ku”, “ko”, “gû” yan zî “go” vajîyêno. Meylê kombîyayîşî nê forman ra “ke” ser o yo.

meylê kombîyayîşî .. formê bînî

ke ki, ku, ko, go, gi

Nimûneyî:

Ti mevaje **ke** zurî keno. (Meğer yalan söylüyormuş.)

Çîyo **ke** ez zana ti zî zanî. (Benim bildiğimi sen de biliyorsun.)

Xorto **ke** yeno birayê min o. (Gelen delikanlı kardeşimdir.)

Mi nêwaşt **ke** a kêneke bêra. (O kızın gelmesini istemedim.)

O ameyo tîya **ke** biwano. (O buraya okumak üzere gelmiş.)

Şima vajên **ke** ma zî vajî. (Siz söyleyin ki biz de söyleyelim.)

“Ke” û Vîrgul

Tayê kesî mîyanê cumle de çekuya “ke” ra ver yan zî pey vîrgul ronanî labelê rewşa normale de ganî bestoxan dima vîrgul nêronîyo. Çünke bestoxî zî xora sey vîrgulî çekuyan û cumleyan pêra girê danê. Nimûne:

meylê kombîyayîşî: Ez ameya **ke** ti zî bêrî.

nuştişê bînî: Ez ameya **ke**, ti zî bêrî.

tirkî: Sen de gelesin diye geldim.

Çend nimûneyê bînî bi bestoxanê “ke”, “labelê”/“la”, “û”:
Ti mevaje **ke** birayê ey ameyo. (Meğer kardeşi gelmiş.)
Vaje **ke** wa bimuso! (Söyle ki öğrensin!)

A wazena biwano **ke** hîna zaf bizano. (O daha çok bilmek için okumak istiyor.)

Ez ewro rew şîya wendegeh **labelê** mamosta nêamebi. (Bugün okula gittim fakat öğretmen gelmemişti.)

Ame, gamê ronîşt, dima dest bi qîseykerdişî kerd **û** keyfê ma ard. (Geldi, birazcık oturdu, sonra konuşmaya başladı ve bizi neşelendirdi.)

Tayê rewşan (halan) de “ke”yî ra pey yan zî ver vîrgul ronîyêno. Nimûneyî:

Par tîya hende vewre varaybî **ke**, simerê dewijan zî heywanan rê nêvetbi. (Geçen yıl burada o kadar kar yağmıştı ki, köylülerin samanı da hayvanlara yetmemişti.)

A roje panc xortî, **ke** Kajîn zî înan ra yew bi, uca birîndar bibîy. (O gün beş genç, ki Kajîn de onlardan biriydi, orada yaralanmışlardı.)

4) Nuştişê Tayê Bestoxanê ke Di-hîrê Çekuyan ra Virazîyayê

meylê kombîyayîşî formê bînî

çend... hende ... çende... ende..., çindi... indi...

çi... çi... -

çiqas... hende... çiqas... ende, çiqas... indi, çiqasî... honde...

çiqas ke... hende... çiqas ki... indi..., çiqasî ke... honde...

ge... ge... gê... gê

ge-ge... ge-ge... gê-gê... gê-gê...

ge-gane... ge-gane... gê-gane... gê-gane...

ha... ha... -

VI-KAR (FÎÎL)

1) Mesderê Karan (Fîîlan)

Kirmanckî de, “-yîş” û “-îyayîş” zî suffiksanê mesderanê karan ra yê. Herinda nê suffiksan de tayê mintiqayan de “yiş”, “-iyayîş”, “-îyayîş” yan zî “îyayîş” vajîyêno. Kom-bîyayîşê ma de nê forman ra “**yîş**” û “**-îyayîş**” tercîh biy. Nimûneyî:

dayîş, **gêrayîş**, **ronayîş**
kişîyayîş, **nusîyayîş**, **vajîyayîş**.

Nînan ra “-yîş” eslê xo de “-iş” o labelê gama ke herfa vengine (sesli harf) dima “-iş” bêro, di vengînî yenê têhet, o wext “y” sey herfa pêragirêdayene de kewena beyntarê (mabênê) di venginan û “-iş” beno “-yîş”. *Yanî, herinda “-yîş”î de ganî tim “-yîş” binusîyo.*

Mavajî:

da + iş = daiş (da + y + iş = **dayîş** (bi tirkî “vermek”/“verme”))

gêra + iş = gêraiş (gêra + y + iş = **gêrayîş** (bi tirkî “gezme”/“gezme”, “dolaşmak”/“dolaşma”).

Labelê eke eslê karî bi herfa bêvenge (sessiz harf) biqedîyo, no “-iş” nevirîyêno (nêbedilîyêno). Mavajî:

berd + iş = **berdiş** (bi tirkî “götürmek”/“götürme”)

kerd + iş = **kerdiş** (bi tirkî “yapmak”/“yapma”)

ant + iş = **antiş** (bi tirkî “çekmek”/“çekme”)

Suffiksê Mesderî: “-ene”/“-yene”

Tayê kesî gama ke mesderê karî nusenî, herinda suffiksê “-ene” de nê forman ra yewî nusenî: êne, -eni, -ine, -en, -in. Kombîyayîşê ma formê “-ene”/“-yene” tercîh kerd. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*
-ene -êne, -eni, -ine, -en, -in
bîyene bîyayêne, bîyayine, bîyayene . olmak
dayene dayêne, dayeni vermek
şîyene şîyayêne, şîyayeni gitmek
zanayene zanayêne, zanayin bilmek

“-ene” û “-iş”

Kirmanckî de hem “-ene”/“-yene” hem zî “-iş”/“-yîş” suffiksê mesderî yê. Tayê mintiqayan de hem sey mesderê karî hem zî sey nameyî vajîyênê. Mavajî ke kerdene/kerdiş (yapmak, yapma) û dayene/dayiş (yapmak, yapma). Seba ke zîwanê nuştişî de asanî (rehetî) bibo, ma formê bi “-ene”/“-yene” sey mesderî, formê “-iş”/“-yîş”î zî sey nameyî nusenî.

Karê pêrabesteyî (bileşik fiil) de, nînan ra formê bi “-ene”/“-yene” û çekuya bîne cîya nusîyênê labelê formê bi “-iş”/“-yîş”î û çekuya bîne pîya nusîyênê; çünke manaya înan de zî ferq esto. Nimûneyî:

-ene *-iş*
mesder **name**
kerdene (yapmak) kerdiş (yapma)
rakewtene (yatmak) rakewtiş (yatma)
berz kerdene (yükseltmek) berzkerdiş (yükseltme)
germ kerdene (ısıtmak) germkerdiş (ısıtma)

pêro **dayene** (dövüşmek) pêro**dayîş** (dövüşme, kavga)
 piro **dayene** (vurmak) piro**dayîş** (vurma)
dayene zanayene (beyan etmek) **dayîşzanayîş** (beyan etme)

2) “Karo Nêmcet” (Kopula)

Kirmanckî de yew kar (fiil) esto ke temam nîyo, “karo nêmcet” o, tena demeyê nikayine (présent) de ancîyêno; ziwananê rojawanî de ney ra kopula (copule) vajîyêno (tirkî de “koşaç”). Nameyan, zemîran yan zî sifetan dim a yeno, manayêda newa dano înan. Muqabilê nê karî, franskî de “être”, îngilizkî de “to be” yo.

Ganî nuştox xo vîr a nêko ke no kar zemîran, sifetan û nameyan ra cîya nusîyêno. Tîya de ma çend nimûneyan nusenê:

ez a	Ez kurd a	Ez gird a .
ti yî	Ti kurd î	Ti pîl î .
ti ya	Ti kurd a	Ti qij a .
o yo	O kurd o	O defter o .
a ya	A kurd a	A qelem a .
ma yê	Ma kurd ê	Ma zaf ê .
şima yê	Şima kurd ê	Şima tay ê .
ê yê	Ê kurd ê	Ê zanayê yê .

Negatîfê (menfiyê) nê karî wina to:

ez **nîya**

ti **nîyî**

ti **nîya**

o **nîyo**

a **nîya**

ma **nîyê**

şima **nîyê**
ê **nîyê**

Antişê (çekim) nê karî ca ra ca ferq keno. Mavajî şîweya Dêrsimî de wina yo:

ez **ûne**/ez **o**/ez **û**/ez **a** .. Ez kurd **ûne**. Ez gird/girs **ûne**.
ti **ya** Ti kurd **a**. Ti pîl **a**.
o **wo** O kurd **o**. O defter **o**.
a **wa** A kurd **a**. A qelem **a**.
ma **yîmê** Ma kurd **îme**. ... Ma zaf/zof **îme**.
sima **yê**/şima **yê** Sima/şima kurd **ê**. ... Sima/şima senik **ê**.
ê/î **yê** Ê/î kurd **ê**. Ê/î wende **yê**.

Negatifê nê karî şîweya Dêrsimî de wina yo:

ez **nîyûne**

ti **nîya**

o **nîyo**

a **nîya**

ma **nîme**

sima/şima **nîyê**

ê/î **nîyê**

Herçiqas ke no kar karê “bîyene”/“bîyayene” maneno zî no “bîyene”/ “bîyayene” nîya, yewna kar o. Muqabilê karê “bîyene”/“bîyayene” franskî de “devenir”, îngilizkî de “to become” o.

Nusîyayîşê Cinsîyetê “Karê Nêmcetî”

Nuştoxî ge-ge nuştişê “karê nêmcetî” de zehmetî ancenê. Nimûne:

a) Kitab çekuyêda nêrî **ya**.

b) Kitab çekuyêda nêrî **yo**.

Nînan ra cumleya verêne rast, cumleya diyine xelet (şaş) a. Cumleya verêne de karê “ya” semedê makî yo

çunke “çekuye” makî ya; no kar goreyê “kitabî” nîyo, goreyê “çekuye” yo. Yanî kar goreyê kerdoxî (özne) ney, goreyê objeyî (nesne) nusîyayo û rast o.

Çend nimûneyê bînî:

rast *xelet*

Sebeb çî yo? Sebeb neza-

nîya min **a**. Sebeb çî yo? Sebeb nezanîya min **o**.

Karê to rindîya/başî-

ya to **ya**. Karê to rindîya/başîya to **yo**.

Kemaneyê na partî yo

tewr gird, xebata zi-

wanê kurdkî **ya**. Kemaneyê na partî yo tewr gird, xebata ziwane kurdkî **yo**.

Nameyê mi Delal **a**, na-

meyê na zî Zelal **a**. Nameyê mi Delal **o**, nameyê na zî Zelal **o**.

Werdê to mercû **ya**. Werdê to mercû **yo**.

Şamîya mi riz **o**. Şamîya mi riz **a**.

Karê ey qeşmerî **ya**. Karê ey qeşmerî **yo**.

Para ey hêga **yo**. Para ey hêga **ya**.

3) Nusîyayîşê Çekuya “Çin” û Karî (Fîlî)

Kirmanckî de çekuya “çin”î, manaya “tun”/“tin”a kurmanckî û “yok”a tirkî dana. Na çekuye “karê nêmcetî” ra cîya nusîyêna.

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*

çin çîn, çîne, çîni, çinê, çî-

nî, çini, çinik yok

çin a çin a, çine ya, çini
ya, çinê ya, çinî ya... yoktur (dişil)
çin o çin o, çine yo, çini
yû, çinê yo, çinik o... yoktur (eril)
çin ê, çin î çin ê/î, çine yê, çinî
ni yê, çinê yê/yî,
çinî yê/yî... yoksurlar

Çekuya “çin”î xoser kar nîya labelê bi “bîyene” û
“kerdene” na çekuye ra karê “çin bîyene” û “çin kerdene”
virazîyêno.

meylê
kombîyayîşî formê bînî tirkî
çin bîyene çin bîyene, çinê bî-
yene, çini bîyene... .. yok olmak
çin kerdene çin kerdene, çinê ker-
dene, çini kerdene... .. yok etmek

Nimûeyî:

Kitabê ey **çin** bi. (Onun kitabı yoktu.)

Eskeran kitabê ey veşnayî, **çin** kerdî. (Askerler kitap-
larını yakmışlar, yok etmişler.)

4) Karê “Bîyene”/“Bîyayîş”î

ez bena/ez beno
ti benî
ti bena
o beno
a bena
ma benê
şima benê
ê benê

Şîweya Dêrsimî de:

ez benû/ez beno/ez bena/ez ben

ti bena

o beno

a bena

ma beme

sima/şima benê

ê/î benê

B yan V?

Tayê cayan de gama ke karê “bîyene”/“bîyayîş”î ancîyêno, vengê **B** vurîyêno (bedilîyêno) beno **V** labelê tayê cayan de no veng nêvurîyêno û sey eslê xo B maneno. Kombîyayîşî formê “B”yî tercîh kerd. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

O bîbî. O bîvî./O bîv. O olmuştü.

Her di bîbî şehîd. .. Hur di bîvî şehîd. İkişi şehit olmuş-
lardı.

Di cayan ra dir-

betin bîbî. Di cayan ra dir-

vetin bîvî. İki yerden yara-
lanmıştı.

Mi mureyî ker-

dîbî la ra. Mi morekî ker-

dîvî la ra. Boncukları ipe
takmıştım.

Şima xapitîbî. Şima xapitîvî. Sizi kandırmış-
lardı.

Kênekî şîbî. Çênekî şîvî. Kızlar gitmiş-
lerdi.

O amebî. O amevî. O gelmişti.
Mi vatbi. Mi vativ. Ben demiştim.

5) Karo Pêrabeste (Bileşik Fiil)

Karo pêrabeste çend çeşîti yo. Cêr ra, ma goreyê tercihê kombîyayîşî, rastnuştişê panc çeşîtan nusenê:

a) Preverbo Yewheceyin + Kar

Preverb, yew çeku ya ke yena vernîya karî. Ge-ge yew preverb û yew kar pîya yewna karê neweyî virazenê. Yanî preverb + kar = karo pêrabeste.

Çend preverbê yewheceyinî: a-, de-, ra-, ro-, we-, pa-, pê-, po-, tê-, to-.

Karê ke hîna zaf nê preverban dim a yenê û karêkê neweyî virazenê nê yê:

ameyene, dayene, girewtene, kerdene, kewtene, mendene, eştene.

Preverbo yewheceyin û kar, mesder (matar) de pîya nusîyênê. Nimûneyî:

rabîyene, rakerdene, raverdene, wekerdene, wedayene.

dekerdiş, dekewtiş, padayîş, pakerdiş, pêşanayîş, pokerdiş, radayîş, rodayîş, ronayîş, têşanayîş, tokerdiş, wekerdiş

Nê karî, goreyê şîweyan, di çeşîti ancîyênê. Tayê cayan de kar ke ancîno, preverb karî ra ver yeno. Tayê cayan de zî kar ke ancîno, preverb karî ra pey yeno. Nimûneyî:

grûba yewine *grûba dîyine*

akerd kerd **a**

dekerd kerd **de**

pakerd kerd **pa**

rakerd kerd **ra**
rona na **ro**
wekerd kerd **we**

Seke nimûneyanê corênan de zî aseno, eke antişê (çekim) karî de preverb karî dim a bêro, kar û preverb cîya nusîyênê. Labelê eke antene de preverb karî ra ver bêro, preverb û kar pîya nusîyênê.

b) Preverbo Zafheceyin + Kar

Eke preverb zafheceyin, yanî yew hece ra zafêr bibo, preverbo zafheceyin û kar cîya nusîyênê. Yanî preverbo zafheceyin sey yew çekuye, kar zî sey yew çekuye xoser nusîyênê. Bêguman nê her di çekuyî yew karê neweyî virazenê.

Çend preverbê zafheceyinî: bider-/bere-/bede-, pede-, pêra-, pêro-, pira-, piro-/pero-, tede-/tedi-, têra-, têro-, tiro-. Nimûneyî:

pira girewtene, **piro** dayene, **piro** ginayene, **piro** kerdene, **têra** çarnayene, **têra** kerdene, **têro** cinitene.

Nê karî zî goreyê mintiqayan di çeşît ancîyênê. Tayê cayan de kar ke ancîno, preverb karî ra ver yeno. Tayê cayan de zî kar ke ancîno, preverb karî ra pey yeno. Nimûneyî:

grûba yewine *grûba dîyine*

pêro da da **pêro**
piro gina gina **piro**
pêra na na **pêra**
têra kerd kerd **têra**

Her di grûban de zî preverb û kar cîya nusîyênê.

c) Name + Kar

Ge-ge name û kar yew karê neweyî virazenê. Nê çeşît karanê pêrabesteyan de name û kar cîya nusîyênê.

Nimûneyî:

aw dayene, **pare** bîyene, **bawer** kerdene, **ca** ardene, **silayî** kerdene/**dawet** kerdene, **pars** kerdene/**parse** kerdene, **pers** kerdene

ç) Sifet + Kar

Sifet û kar yew karê neweyî virazenê. Nê çeşît karanê pêrabesteyan de sifet û kar cîya nusîyênê. Nimûneyî:

berz kerdene, **derg** bîyene, **gird** kerdene/**girs** kerdene, **pak** bîyene, **sîya** kerdene, **sûr** kerdene, **weşe** kerdene

d) Kar + Kar

Yew kar û yewna kar (karo ardimkerdox) yenê têhet, karêkê neweyî virazenê. Çekuyê nê çeşît karanê pêrabesteyan yewbînî ra cîya nusîyênê. Nimûneyî:

ameyene kerdene, ameyene vatene, dayene girewtene, dayene kiştene, dayene vatene, dayene wendene, dayene zanayene.

6) Kesê Zafhûmarê Yewine yê Karî de (Fiilin Birinci Çoğul Şahsında): -îme/-yîme

Şîweya Dêrsimî de, kesê zafhûmarê yewine yê karê întansîtîfî, demo vîyarteyo diyar de (di'li geçmiş zaman-da) ca ra ca bi nê forman qedîno: -îme/-yîme, -îmi/-yme/-ymi, -îm.

Kombîyayîşî nînan ra formê “-îme”/“-yîme” (-y+îme) tercîh kerd. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

-îme/-yîme -îmi/-yme/-ymi, -îm

ma ameyîme ma ameyme/amey-

mi, ma omey**mi** biz geldik

ma bîme	ma bîmi	biz olduk
ma kewtîme	ma kewtîmi	biz düştük
ma mendîme	ma mendîmi	biz kaldık
ma resayîme	ma resayîmi	biz yetiştik
ma şîme	ma şîmi	biz gittik
Xortan ma	Xortan ma ardîm	Gençler bizi ge- ardîme. tirdiler
Xortan ma fiş- ..	Xortan ma fiştîmi	Gençler bizi ön- tîme ra xo ver. ra xo ver. lerine kattılar.

7) **Karan de Negatîfiye (Fillerde Olumsuzluk)**

Kirmanckî de karî bi “nê-”, “ni-” û “me-” negatîf benê.
Kar û “nê-”, “ni-”, “me-” pîya nusîyênê. Nimûneyî:

a) nê-: **nêweno**, **nêzano**, **nêva**, **nêkerdo**, **nêveşenê**,
nêwanena, **nêşimeno**, **nêantbî**, **nêşutbî**

nêdekerdbî/denêkerdbî, **nêrakerd/ranêkerd**, **nêra-
kewto/ranêkewto**

pêro **nêda/nêda** pêro, pira **nêgirewt/nêgirewt** pira,
nêgina piro /piro **nêgina**

weş **nêkerd**, sûr **nêkerd**, bawer **nêkerd**, **nêard** ca,
nêramit ser, **nêda** wendiş, venga ... **nêda**/veynda ... **nêda**

wa **nêagêro/wa nêgêro** a, wa **nêdeko/wa denêko**, wa
nêrakerdo/wa ranêkerdo, wa **nêwano/va nêwano**

b) ni-: **nişno/nişkeno/nêşkeno**, **nizono**

c) me-: **mebere**, **meke**, **mevaje**, **mewane**, **merake/ra-
meke**, **meagêre/megêre** a, **meraşane/rameşane**, **meake**,
ci ra **mevaje/ti** ra **mevaje**, sûr **meke**, bawer **meke**, **meşo**
war, venga ... **mede**/veynda ... **mede**, **mede** wendene, ra-
mekewe/merakwi/meraku, **mewane**,

8) Partîkelê Demê Nikayinî û Demê Ameyoxî yê Karî (Fiilin Şimdiki Zaman ve Gelecek Zaman Partikeli)

Kirmanckî de demê nikayinê karî û demê ameyoxê karî bi partîkel zî virazîyênê. Partîkelê demê nikayinî yê karî, mintiqa ra mintiqa nê yê: **hawo, haw, hew; haya, hay, hey; hê, ha, ho; wo, wa; ya, yê, yo.**

Partîkelê demê nikayinî yê karî, ge-ge kilm beno û se “o” vajîyêno.

Partîkelê demê ameyoxî yê karî, mintiqa ra mintiqa nê yê: **dê, do, ko, ka, go, ro, yo.**

Partîkelê demê ameyoxî yê karî zî ge-ge kilm beno û se “o” vajîyêno.

Nê partîkelanê corênan ra partîkelo ke tena yew herf a, o û zemîr pîya; partîkelo ke yew herfe ra vêşêr (zîyadetir) o, o û zemîr cîya nusîyênê. Yanî partîkelê “o”yî û zemîr pîya nusîyênê. Nimûne: Ezo yena (ben geliyorum), ezo bêri (ben geleceğim). Labelê partîkelê corên ê bînî û zemîr cîya nusîyênê.

Cêr ra şima çend nimûneyan wanenê. Seba ke kombîyayîş de partîkelan ser o hîna (hema) munaqêşe nêbîyo û nînan ra yew tercîh nêbîyo, ma cêr ra sey malumatî pêrunê (têdîne) nusenê. **Tîya de çîyo ke ma ser o vîndenî, rastnuştîş o.**

a) Partîkelê Demê Nikayinî yê Karî (Fiilin Şimdiki Zaman Partikeli)

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

ez **hawo** yena ezhawo yeno ben geliyorum

ez **haw** yena ezhaw yeno ben geliyorum

ez **ha** yena ezha yen ben geliyorum

ez **ha** vana ezha vûn ben söylüyorum
 ez **hê** yena ezhê yen ben geliyorum
 ez **hê** vana ezhê vûn ben söylüyorum
 ez **ho** yena ezho yen ben geliyorum
 ez **ho** vana ezho vûn ben söylüyorum
 ez **wo** yena ezwo yeno ben geliyorum
 ti **hay** yenî tihay yenî sen geliyorsun
 ti **ha** yenî tiha yenî sen geliyorsun
 ti **hê** yenî tihê yenî sen geliyorsun
 ti **wa** şona tiwa sona sen gidiyorsun
 ti **ya** wena tiya wena sen yiyorsun
 ti **yê** yenî tiyê yenî sen geliyorsun
 o **hew** erzenû ohew erzenû o atıyor
 o **yo** keno oyo keno o yapıyor
 ma **yê** benê mayê benê biz götürüyoruz
 ma **yê** yenê mayê yenê biz geliyoruz
 ê **ha** yenê êha yenî onlar geliyorlar

ezo yena ez o yen ben geliyorum
 ezo vana ez o von ben söylüyorum

b) Partikelê Demê Ameyoxî yê Karî (Fiilin Gelecek Zaman Partikeli)

meylê

kombîyayîşî *formê bînî* *tirkî*
 ez **do** bêrî ezdo bêrî ben geleceğim
 ez **do** bigîran ezdo bigîran ben alacağım
 ez **do** bigîra ezdo bigîra ben alacağım

ez **do** vaja ezdo vaja ben söyleyeceğim
 ma **do** vajê mado vajê biz söyleyeceğiz
 ti **dê** bimirê tidê bimirê sen öleceksin

VII-ÇEND SUFFÎKSÎ (BİRKAÇ SONEK)

1) “-ên”

Suffiksê “-ên”î manayanê cîya-cîyayan dano çekuyan. Mavajî ke mana “-den kalma”, “-den yapılma” û “-daki”ya tirki dano. Herinda nê suffiksî de tayê cayan de “-în” yan zî “-in”/“-en”/“-yen” vajiyêno. Meylê kombîyayîşî nînan ra formê “-ên”î ser o yo. Nimûneyî:

meylê

kombîyayîşîformê binî tirki

-ên, -e -în, -in, -en, -yen

asinên, -e asinîn, asinyen demirden yapılma

binên, -e binîn, binyen alttaki, alt taraftaki

cêrên, -e cêrîn, cîryen aşığıdaki, aşığı taraftaki

corên, -e corîn, cuaryen yukarıdaki, yukarı taraftaki

parên, -e parîn, paryen geçen yıldan kalma, geçen yılki

pemeyên, -e pemeyîn, pemiyen . pamuktan yapılma

pereyên, -e pereyin, -e; pere- ... önceki günden kal-
yîn, perêyen ma, önceki günkü

peyên, -e pêyên, -e, pêyé, peyen sonuncu, sondaki

serên, -e serîn üstteki, yukarı taraftaki

sêmên, e sêmîn gümüşten yapılma

verên, -e virên, -e; verîn,
viryen önceki, ilk, eski

vizêrên, -e vizêrin, -e, vizê-
rîn dünkü, dünden kalma

zerrên, -e, zerr-

nên, -e zerrîn, zerr- altından yapılma
nîn, zerdyen

2) “-in”

Suffiksê “-in”î manaya “-lı/-li”ya tirkî dano. Herinda nê suffiksî de tayê cayan de “-în” vajîyêno. Meylê kombîyayîşî nînan ra formê “-in”î ser o yo.

meylê

kombîyayîşî .. formê binî tirkî

-in, -e -în

asinin, -e asinîn demirli (içinde demir
bulunan)

pemeyin, -e ... pemeyîn pamuklu (içinde pa-
muk bulunan)

sêmin, -e sîmin, sîemin, gümüşlü (içinde gü-
sêmîn müş bulunan)

solin, -e sualin, suelin tuzlu (içinde tuz bu-
lunan)

zernin, -e zerrnîn, zerdin ... altınlı (içinde altın bu-
lunan)

VIII-RASTNUŞTIŞÊ TAYÊ ÇEKUYAN (BAZI SÖZCÜKLERİN DOĞRU YAZIMI)

1) Mabênê çekuyanê tekrarbîyayeyan û di- letan (çutan) de nîşanê tîre (tire işareti) ronîyêno. Çend nimûneyî:

çekuyê tekrarbîyayeyî

<i>meylê</i>		
<i>kombîyayîşî</i>	<i>formê bînî</i>	<i>tirkî</i>
ge-ge	ge ge, gege	bazen, ara sıra
ge-gane	ge gane, gegane	bazen, ara sıra
gurme-gurm ...	gurme gurm, gur- megurm	gümbürtü
gurr-gurr	gurr gurr	gümbür gümbür, hüngür hüngür
gurre-gurre	gurre gurre	gümbürtü
rewa-rew	rowa-row	kolay kolay, çabuk çabuk
rew-rew	row-row, ro-ro	kolay kolay, çabuk çabuk, sık sık
rey-rey	ray-ray, ra-ray, rê-rê	bazen, ara sıra
sera-ser	seraser	baştan başa
vit-vit	vitvit	dırdır, vıdı vıdı
vize-vize	vize viz, vizeviz	vızıldama
viz-viz	viz viz, vizviz	vızıldı, vızıldama
zirt-zirt	zirt zirt	zart zurt

çekuyê diletî

meylê

kombîyayîşî formê bînî tirkî

çar-panc reyî .. çar panc reyî,

çar pûnc ray dört beş kez

hal-hewal

hal hewal 1) ahval, hal, durum
2) hülasa, kısacası

meşte-bîro meşte-bêrro, mes-

te-bîro yarın öbür gün

nohêm-ohêm .. na hêm do hêm,

nahêm dohêm bu taraf o taraf, o
yaka bu yaka

naşta-daşta naş ta daş ta, naş-

ta daşta ötede beride, bu ta-
rafta o tarafta

nata-bota na ta bo ta, na-

ta bota o yana bu yana

nover-bover ... na ver bo ver,

öte beri, bu yaka

naver bover karşı yaka

nover-wever ... na ver we ver,

öte beri, bu yaka

naver wever karşı yaka

qîj-wîj qîj wîj

bağırış, çığlık, gürültü

rep-tep rep tep, reptep

pat küt, gürültü pa-

tırtı

req-teq req teq, reqteq

tak tuk, pat küt,

takırtı, tıkırtı, gü-

rültü patırtı

reyê-di reyî reyê di reyî, rê

yî di rêyî, ra-

yê di rayî bir iki kez

teq-req	teq req, teqreq	tak tuk, pat küt, takırtı, tıkırtı, gü- rültü patırtı
rew-erey	rew erey	er geç
sax-silamet	sax silamet	sağ salim
tek-tuk	tek tuk	tek tük
teq-tuq	teq tuq	tak tuk, takır tukur, pat küt
xeyr-silam	xêr-silam	hayırlısıyla, sela- metle
zar-zêç	zav-zêç	çoluk çocuk

2) Rastnuştışê Tayê Çekuyanê Bînan

meylê

<i>kombîyayîşî</i>	<i>formê binî</i>	<i>tirkî</i>
acêr	a cêr	aşağıya doğru
acor	a cor	yukarıya doğru
badê cû	badîcû, badê cû, badê coy, bedê cû ..	ondan sonra, sonra
cêr ra	cêra	aşağıdan
cêr ro	cêro	aşağıdan
cor de	corde, cor di	yukarıdan
cor ra	cora	yukarıdan
çi yo	çiyo	nedir
çik o	çiko	nedir
devacêr	dev a cêr,	aşağıya doğru, yo- deva cêr, davacêr kuş aşağı
devacor	dev a cor,	yukarıya doğru, yo- devacor, davacor kuş yukarı
ha ya	ha wa, hawa, haw ...	işte, odur

ha yo	ha wo, hawo, haw		işte, odur
na ya	naya, na wa, nawa		işte, budur
nara	na ra		bir de
no yo	noyo, no wo, na wo		işte, budur
o yo	oyo, o wo, owo		işte, odur
peyê cû	peyêcû, peyê		ondan sonra coy, pâyê cû
peyser	pey ser, pâyser		geri, geri geri, gerisingeri, gerisin- geriye
seracêr	ser a cêr, sera cêr,		aşağıya doğru, yo- sinacîyer, sinacyer, kuş sinacîer
seke	se ke, zeke, zeki,		1) gibi 2) sanki hezeki, hezek
vera	ver a		karşı, karşısında
veracêr	ver a cêr, vera cêr,		aşağıya doğru, iniş veracîyer
veracor	ver a cor, vera cor,		yukarıya doğru, yo- veracuar kuş
verba...	ver ba..., verva ..., ver va ...		karşı, karşısında
yewbînî ..	yewbîn, yobîn, yobînî, yowbîn, jewbîn, jewbînî, jewmbînî, jobîn, jobînî, jubîn, jubînî, jumîn, jumînî, jumunî, juwîn, jûbîn, jûbînî, jûmîn, jûmînî, jûvinî, jûvîn, jûvînî, jûwîn, jûwînî, zûbin, zûbinî, zûbîn, zûbînî, zûmin, zûminî, zûmîn, zûmînî, zûvinî, zûvîn, zûvînî		birbiri

yewbînan ... yewbîna, yewbîno, yewbînon,
yewbînû, yewbînûn, yewna,
yewnan, yobîno, yobînon,
yobînû, yobînûn, yowbîno,
yowbînû, yowna, yownan, yow-
nû, yownûn, jewmbîna, jobînan birbiri

Ma dostê yewbînî me/yê. (Biz birbirimizin dostuyuz.)

Ma dostê yewbînan îme/î. (Biz birbirimizin dostuyuz.)

**Ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî
(çapa dîyine ya hîrakerdîye)
vejîya !**

Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) û
Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî, İstanbul, 2004, 400 r.

Adresa waştîşî: Veşanxaneyê Vateyî
Şehit Muhtar Mah. Nane Sok.
Kat: 3, No: 5/5 Beyoğlu/İSTANBUL